

Jaarverslag

2017

Beroep: kunstenaar

VandenEnde
FOUNDATION

ondernemend cultuurmecenaat

Ondernemend cultuurmecenaat

Het is de missie van de VandenEnde Foundation om ondernemerschap in cultuur te bevorderen. De Foundation doet dit door individuele talenten kansen te geven zich verder te ontplooien en door hen aan te moedigen om met hun kunstzinnige uitingen het leven van anderen te verrijken. Ook worden culturele instellingen gestimuleerd om nieuwe initiatieven te nemen en hun ondernemende kwaliteiten te versterken. Hiertoe verstrekt de VandenEnde Foundation studiebeurzen, leningen en andere bijdragen.

De grondleggers van de VandenEnde Foundation, Joop en Janine van den Ende, hebben in de loop van hun maatschappelijke carrière verschillende malen kansen gekregen én gegrepen. Hun ondernemerschap en het vertrouwen in hun eigen intuïtie, heeft hen gebracht waar ze nu zijn. Hun belangstelling voor en betrokkenheid bij cultuur willen zij overdragen op de jongere generaties. Zo willen zij bevorderen dat deze kunnen opgroeien in een sfeer van respect en belangstelling voor kunst en cultuur.

Het is de ambitie van de VandenEnde Foundation hierbij een actieve rol te spelen.

Op 27 september 2017 ontvingen Joop en Janine van den Ende in Den Haag uit handen van oud-premier Jan Peter Balkenende de oorkonde voor hun uitverkiezing tot nummer 1 van de top 100 van invloedrijksten in de wereld van doneren & sociaal investeren 2016-2017. Deze top 100 werd samengesteld onder auspiciën van het filantropiejaarboek De Dikke Blauwe.

VandenEnde
FOUNDATION

ondernemend cultuurmecenaat

Jaarverslag

2017

Beroep: kunstenaar

Inhoud

- 1** Beroep: kunstenaar – 5
Inleiding
- 2** Een gevarieerd theaterjaar – 9
DeLaMar Theater
- 3** Stimuleren en faciliteren – 14
Gesprek met muzikadviseurs Monique Bartels en Maria Milstein

Negen jonge talenten over hun carrière
Mathieu van Bellen *violist* – 17
Douwe Dekkers *balletdanser* – 21
Shady El-Hamus *filmmaker* – 24
Fahd Larhzaoui *acteur-theatermaker* – 27
Adinda Meertins *Latin-bassist* – 31
Gidon Nunes Vaz *jazztrompet* – 35
Marike Splint *theatermaker* – 38
Raoul Steffani *bariton* – 43
Sedrig Verwoert *danser* – 46
- 4** Culturele evenementen voor een breed publiek – 49
Blockbusterfonds
- 5** De vruchten worden geplukt – 55
Méér Muziek in de Klas
- 6** Bouwen aan de toekomst van de opera – 63
Opera Forward Festival 2017
- 7** Toegekende bijdragen – 69
- 8** Baten en lasten 2017 – 97
- 9** Bestuur en medewerkers – 99
- 10** Adviseurs – 101

Colofon – 103

1

Beroep: kunstenaar

Of het nu gaat om musicus, acteur, danser, toneelregisseur of filmmaker, het kunstenaarschap is voor slechts weinigen weggelegd als professie. Het begint natuurlijk met talent en ambitie. De volgende stap is het vinden van een geschikte opleiding, met inspirerende docenten die het beste uit je weten te halen en helpen je voor te bereiden op de beroepspraktijk. In ons land kun je daarvoor terecht bij een groot aantal uitstekende beroepsopleidingen. Mede dankzij de zeer gekwalificeerde docenten en de inspirerende werksfeer is de *output* van deze beroepsopleidingen doorgaans van hoge kwaliteit.

In het buitenland is het opleidingsaanbod nog vele malen groter en veelzijdiger, en het is niet eenvoudig hieruit een keuze te maken. Een toenemend aantal van deze opleidingen opereert op steeds meer commerciële basis en verlangt een, naar Nederlandse maatstaven, torenhoog collegegeld. Bij de toelatingstoets, als daar al sprake van is, ligt de nadruk meer op de financiële draagkracht van de potentiële student dan op diens artistieke kwaliteiten. Met verleidelijke websites worden tot de verbeelding sprekende opleidingstrajecten aangeboden, waarbij een bijna gegarandeerd vooruitzicht op werk wordt gesuggereerd. Krachtig bijgezet door namen van oud-studenten die het, dankzij die opleiding, 'gemaakt hebben'.

Gelukkig zijn er nog voldoende internationale kunstvakopleidingen die het artistieke talent en de ambitie van aankomende studenten zwaarder laten wegen dan hun financiële omstandigheden. Voor jonge talenten bieden dergelijke veeleisende opleidingen een inspirerende en competitieve omgeving. Wie in Nederland de beste van de klas was, komt daar terecht in een internationale groep van allemaal 'besten van de klas'. Zo'n uitdagende omgeving draagt ook bij aan de persoonlijkheidsvorming van de studenten en stelt hen in staat professioneel te kunnen functioneren in internationale netwerk van presentatiemogelijkheden zoals podia en gezelschappen. Echter, de torenhoge *tuition fees*, de hoge woonlasten en de kosten van levensonderhoud in steden als Londen en New York, vormen vaak een bijna onneembare barrière. De mogelijkheden om alle kosten van zo'n studie dekkend gefinancierd te krijgen, zijn beperkt. Ouders en genereuze familieleden zijn meestal de belangrijkste bron, samen met Duo, de uitvoerder van de studieleningen. Vooral in het licht van een financieel onzeker beroepsperspectief, is het verontrustend om te zien welke hoge schulden jonge talenten soms moeten aangaan om hun opleiding in het buitenland te kunnen bekostigen.

Onder het motto *kansen geven* richt de *VandenEnde Foundation* zich vooral op het financieel ondersteunen van deze jonge, ambitieuze talenten die de uitdaging aangaan om zich middels een internationale vakopleiding verder te ontwikkelen op het terrein van de podiumkunsten of de audiovisuele media.

Sinds zijn oprichting in 2001 heeft de *Foundation* voor zo'n 800 jonge talenten een studie aan een binnenlandse of buitenlandse opleiding mede mogelijk gemaakt. Dit varieert van een zomercursus van enkele weken of privélessen bij een professioneel musicus, tot een voltijdsopleiding aan een buitenlandse theaterschool, filmopleiding, dansacademie of conservatorium.

Alle aanvragers worden beoordeeld door professionele musici, theatermakers, dansers of filmmakers. Zij bepalen het niveau van de ondergrens om voor een beurs in aanmerking te komen. Zonder overdrijving kan worden vastgesteld dat in de afgelopen decennia het niveau van bijvoorbeeld jonge musici en dansers sterk gestegen is. Een van onze senior muziekadviseurs constateerde onlangs in dit verband dat het niveau waarop deze jonge talenten nu auditeren, vergelijkbaar is met het niveau waarop zijn generatie destijds afstudeerde op het conservatorium.

Nu is talent een van de voorwaarden om carrière te kunnen maken als kunstenaar, maar daarnaast zijn doorzettingsvermogen en ondernemingslust even onontbeerlijk.

Sommige van de talenten die ooit hun start maakten met behulp van een studiebeurs van de *Foundation*, hebben inmiddels al grote hoogten bereikt. Anderen werken gestaag aan hun beroeps carrière en kozen voor bijvoorbeeld het ensemblespel. Al met al zijn de resultaten verrassend gevarieerd. Echter, voor allen geldt dat wie kiest voor het beroep van kunstenaar een leven tegemoet gaat van hard werken, doorzetten en tegenslagen incasseren. Maar ook een leven van artistieke bevrediging, samenwerking met zielsverwanten en in het beste geval, publiekswaardering.

In hoofdstuk 3 van dit jaarverslag vertelt een negental jonge talenten over het verloop van hun kunstenaarscarrière tot nu toe. Muziekadviseurs Monique Bartels en Maria Milstein vertellen over hun gedeelde liefde voor jong talent en de behoefte om dat talent zo goed mogelijk te begeleiden.

Maar de *VandenEnde Foundation* doet meer. In onze beginjaren stonden wij Het Concertgebouw financieel terzijde bij het ontwikkelen van een muziekeducatieproject voor schoolkinderen. Dit hoogwaardige educatieprogramma vormt nog steeds jaarlijks voor honderden kinderen een eerste kennismaking met klassieke muziek.

In 2014 is mede op initiatief van de *Foundation* het grootschalige project Méér Muziek in de Klas gestart. Dit project heeft als doel om alle leerlingen van de circa 7.000 basisscholen in Nederland op enigerlei wijze in aanraking te brengen met muziek in al zijn verschijningsvormen. Méér Muziek in de Klas is een sprekend voorbeeld van constructieve publiek-private samenwerking, in dit geval tussen het ministerie van OCW, tal van private fondsen, de BankGiro Loterij en het bedrijfsleven. Elders in dit jaarverslag wordt hiervan uitvoerig verslag gedaan.

Het fotomuseum FOAM in Amsterdam heeft zich op ondernemende wijze, mede met langdurige financiële steun van de *Foundation*, tot een toonaangevend centrum voor fotografie ontwikkeld. Een nieuw, door FOAM opgezet internationaal talentontwikkelingsprogramma wordt mede door ons ondersteund.

Ook het versterken van cultureel ondernemerschap is nog steeds een belangrijke prioriteit. Het in 2012 gestarte Blockbusterfonds, een samenwerkingsverband van de *VandenEnde Foundation*, het Prins Bernhard Cultuurfonds, het VSBfonds en de BankGiro Loterij, helpt culturele instellingen met garantieleningen om extra te investeren in marketing en daarmee meer publiek te trekken. In 2017 besloten de partners van het Blockbusterfonds om de oorspronkelijk voor vijf jaar aangegane samenwerking, voor onbepaalde tijd te verlengen.

In dit jaarverslag besteden wij speciaal aandacht aan het Opera Forward Festival. De *VandenEnde Foundation* is een van de *founding partners* van dit bijzondere festival dat in 2017 zijn tweede editie beleefde. Het festival heeft een brede doelstelling. Niet alleen wordt een jong en veelal nieuw publiek aangesproken met opmerkelijke operavoorstellingen, ook jonge talenten, zangers, regisseurs, componisten en scenografen, wordt een podium geboden.

Tenslotte doen wij zoals gebruikelijk verslag van de activiteiten en resultaten van ons DeLaMar Theater dat in 2017 het indrukwekkende aantal van ruim 300.000 bezoekers mocht verwelkomen.

In 2018 hebben Joop en Janine van den Ende besloten het budget van de *VandenEnde Foundation* structureel aanzienlijk te verhogen. Dat biedt de financiële armslag om onze ambitie van ondernemend cultuurmecenaat nog meer waar te maken. Waarover volgend jaar meer.

Amsterdam, september 2018

FOTO: ROY BEUSKER FOTOGRAFIE

Ryclef Rienstra, *directeur*

2

Een gevarieerd theaterjaar

DeLaMar Theater

In 2017 trok ons DeLaMar Theater ruim 311.000 bezoekers. Dat grote aantal was mede te danken aan het succes van de musicals *Ciske de rat* en *Fiddler on the Roof* en de zomerkomedie *Geen paniek!* Dit was de zesde en tevens laatste eigen productie met Tjitske Reidinga in de hoofdrol onder regie van Antoine Uitdehaag.

*In 2017 bezochten ruim 311.000 bezoekers
het DeLaMar Theater*

Verder presenteerden zo'n veertig verschillende producenten en impresario's 99 zeer uiteenlopende producties in de Mary Dresselhuys zaal en de Wim Sonneveld zaal. In totaal waren in de twee zalen van het theater circa 571 voorstellingen te zien met een gemiddelde zaalbezetting van 70%.

Bijzondere hoogtepunten in de programmering

Watskeburt de musical met muziek van de Nederlandse rapgroep De Jeugd van Tegenwoordig en geproduceerd door Bos Theaterproducties. Deze originele voorstelling trok een groot, voor DeLaMar voornamelijk nieuw en opvallend jong publiek.

*Een nieuwe theatervorm waarbij
het publiek direct betrokken werd door hun mening
te vragen over het dilemma in de voorstelling*

Cabaretier Philippe Geubels speelde een mooie reeks compleet uitverkochte voorstellingen. Ook hij bracht hiermee deels een nieuw publiek dat soms voor het eerst in het DeLaMar Theater kwam.

De veelbesproken voorstelling *Terror* van Senf Theaterpartners, met Jeroen Spitzenberger, Johanna ter Steege en Clair Polak, was de toneelverassing van het jaar. Door een heel nieuwe theatervorm waarbij het publiek direct betrokken werd door hun mening te vragen over het dilemma in de voorstelling, genereerde de productie veel publiciteit. Bovendien leidde de vaak digitale mond-tot-mond-reclame tot volle zalen.

*William Spaaij
en Simone
Kleinsma in
'Was Getekend,
Annie M.G.
Schmidt'*

Johanna ter Steege, Jeroen Spitzenberger en Clairy Polak in 'Terror'

Nieuwe Familie van en met Sanne Vogel. In deze voorstelling vertelt zij over hoe het voor haar was om twee jonge Syrische vluchtelingen als logees op een luchtbed in haar woonkamer te hebben.

Samen kijken ze terug op die tijd. Hoe het voor deze jongens was om plotseling in een nieuw land te zijn. Wat zij hebben geleerd over elkaars cultuur, gewoonten en over eten. Een veelbesproken voorstelling in de media en een echte culthit. Ook deze voorstelling trok veel nieuw publiek.

Fiddler on the Roof, de eerste grote productie van de Theateralliantie, ging in november 2017 in première en werd een groot succes. Thomas Acda als *Tevye* werd geprezen om zijn invulling van deze hoofdrol en het publiek omarmde de eigentijdse encenering van Ruut Weissman. Met 54 voorstellingen in de Wim Sonneveld zaal trok *Fiddler on the Roof* 39.700 bezoekers. De daaropvolgende landelijke tournee trok nog eens 125.000 bezoekers.

De reprise van de musical *Ciske de rat* door Stage Entertainment Nederland, met opnieuw Danny de Munk in de hoofdrol, zorgde in de maanden januari en februari voor uitverkochte zalen.

Geen paniek! Deze oer-klucht, perfect uitgevoerd door een topcast met onder anderen Tjitske Reidinga en Peter Blok, sloeg goed aan bij het publiek. In een speelperiode van twaalf weken gedurende de zomerperiode, trok de voorstelling met een gemiddelde zaalbezetting van maar liefst 85%, ruim 26.500 bezoekers.

In het najaar van 2017 beleefde ook de musical *Was getekend*, *Annie M.G. Schmidt*

zijn première in het DeLaMar Theater. Na een zeer succesvol landelijk tournee keerde deze musical in 2018 terug in het DeLaMar Theater en trekt daar avond aan avond volle zalen.

Was getekend, Annie M.G. Schmidt, is een nieuwe Nederlandse musical, gebaseerd op de bestseller van Annejet van der Zijl, Anna, *het leven van Annie M.G. Schmidt*. De musical gaat over een zoon (Flip van Duin gespeeld door William Spaaij) die terugkijkt op het leven van zijn ouders. Het gaat daarbij ook over de vraag die misschien alle kinderen vroeg of laat stellen: wie waren die mensen?

Grand Café en evenementen

Het Grand Café ontving 14.000 gasten en de Dinerfoyer kon rekenen op nog eens ruim 2.500 gasten. Naast de reguliere voorstellingen waren er 168 evenementen, zoals congressen, presentaties, seminars en 11 grote (film)premières. Deze evenementen brachten nog eens ruim 52.000 bezoekers in het theater.

Directiewisseling

Begin 2017 gaf directeur Edwin van Balken te kennen nieuwe wegen te willen inslaan. Na een intensieve wervingsprocedure werd in mei van dat jaar Margreet Wieringa benoemd tot nieuwe directeur van het DeLaMar Theater. Margreet Wieringa was van 2014 tot medio 2017 directeur van de Schouwburg Odeon en Theater de Spiegel

Muayad Hilamia en Sanne Vogel in 'Nieuwe Familie'

FOTO: RAYMOND VAN OLPHEN

in Zwolle*. In september verliet adjunct directeur Robert Guyt het DeLaMar Theater om zich als zelfstandig hospitality-adviseur te vestigen.

Het DeLaMar Theater is een initiatief van de VandenEnde Foundation die ook eigenaar is van het theatergebouw en verantwoordelijk voor het onderhoud. Voorts draagt de Foundation jaarlijks € 1.000.000 bij ten behoeve van een gevarieerde programmering en staat garant voor eventuele exploitatietekorten.

Theateralliantie

De Theateralliantie is een samenwerkingsverband van de grote landelijke theaters. Doel is om samen met producenten grootschalige producties te initiëren, te ontwikkelen, te (laten) produceren, in te kopen, te programmeren en in de theaters te presenteren. Theaterproducties van hoge kwaliteit qua productionele invulling en met inhoudelijke zeggingskracht en herkenbaarheid voor een groot publiek. De basis van de Theateralliantie wordt gevormd door zes landelijke theaters: Chassé Theater Breda, Luxor Rotterdam, Parkstad Limburg theaters, Theater Orpheus Apeldoorn, MartiniPlaza Groningen en het DeLaMar Theater Amsterdam. De deelnemende theaters treden op als een collectieve marketing/sales organisatie.

Theaterproducties van hoge kwaliteit, met inhoudelijke zeggingskracht en herkenbaarheid voor een groot publiek

Dat doen zij met een gezamenlijke visie op het programmeringsaanbod vanuit hun kennis van het publiek. Zij nemen artistieke en zakelijke verantwoordelijkheid voor het aanbod en het presenteren daarvan.

In het seizoen van 2017-2018 presenteerde de Theateralliantie de toneelkomedie *Man van je Leven* van Arthur Japin, de musicalklassieker *Fiddler on the Roof* met Thomas Acda in de hoofdrol en de coproductie met Bos Theaterproducties van de comedy-musical *Selma, Ann, Louis* met Plien, Bianca en Arjan Ederveen, in de regie van Pieter Kramer.

Voor het seizoen 2018-2019 staan de volgende producties op stapel: *The Color Purple*, *Sophie*, *We zijn hier voor Robbie*, *The Addams Family* en *Amadeus*.

De Theateralliantie is een stichting met een compacte organisatie die sinds september 2017 onder directie staat van Edwin van Balken.

De VandenEnde Foundation draagt financieel bij aan de dekking van de organisatiekosten.

Voor meer informatie over het DeLaMar Theater, zie: www.delamar.nl

Voor meer informatie over de Theateralliantie, zie: www.theateralliantie.nl

* In het jaarverslag 2016 is een uitgebreid interview met Margreet Wieringa opgenomen, zie: <https://vdef.nl/media/1137/vdef-jaarverslag-2016.pdf>

PRESENTEERT

GEPRODUCEERD DOOR STAGE ENTERTAINMENT NEDERLAND

Fiddler on the roof

DE MUSICAL ANATEVKA

THOMAS ACDA ALS TEVYE

JERRY BOCK
MUZIEK

JOSEPH STEIN
SCRIPT

SHELDON HARNICK
LIEDTEKSTEN

RUUT WEISSMAN
REGIE

ROB DE GRAAF
VERTALING

GEBASEERD OP DE VERHALEN VAN SHOLEM ALEXICHEM MET SPECIALE TOESTEMMING VAN ARNOLD PERL

FIDDLER THE MUSICAL.NL

3

Stimuleren en faciliteren

Gesprek met muziekadviseurs Monique Bartels en Maria Milstein

Een serieuze beoefening van de muziek kost geld, vaak veel geld. Om ouders van jonge muzikalenten in de leeftijdsgroep van 10 tot 18 jaar te steunen bij het bekostigen van hun studie, masterclasses en speciale lessen, verstrekt de *VandenEnde Foundation* sinds zijn oprichting in 2001 studiebeurzen. Een commissie van beroepsmusici adviseert het bestuur van de *Foundation* over de toekenning van deze beurzen.*

Twee van deze muziekadviseurs zijn Monique Bartels, celliste, voorheen hoofd-vakdocent aan het Conservatorium van Amsterdam en Maria Milstein, violiste en onder meer ook docent aan het Conservatorium van Amsterdam.

Milstein is sinds 2018 adviseur voor de *VandenEnde Foundation*, Monique Bartels sinds 2013. Zij kennen elkaar van het conservatorium en delen een liefde voor bijzonder talent en de grote behoefte om dat talent zo goed mogelijk te begeleiden.

Nederland heeft een aantal uitzonderlijke talenten

Auditiedag

Alle jonge muzikalenten die een beurs aanvragen bij de *Foundation*, auditeren voor de adviescommissie.

Milstein: 'De auditiedag is een fantastische dag. Er komen ongeveer twintig kinderen auditeren. Ze hebben meerdere stukken ingestudeerd, die ze zelf mogen kiezen. Sommigen spelen zelfs eigen composities.' Bartels: 'Het is zeer inspirerend om deze jonge mensen te horen spelen. Soms komen ze jaarlijks voorspelen, dan zie je de progressie en het groeien van de passie. Nederland heeft een aantal uitzonderlijke talenten.' Omdat de commissie van muziekadviseurs niet al te groot is, maakt dat het overleg makkelijker. De instelling is positief. Er wordt niet alleen geoordeeld op basis van de prestaties maar er wordt ook gekeken naar groei en naar ambitie.

Cruciale leeftijd

Het helpt bij klassieke muziek om jong te beginnen. Veel kinderen beginnen vroeg en de jaren tot hun volwassenheid zijn cruciaal, aldus Milstein en Bartels. Milstein: 'Een klassiek instrument vraagt nu eenmaal vele uren oefening, daar moet je op tijd mee beginnen.'

FOTO: JAN JELLE DE BOER

Monique Bartels

FOTO: MARCO BORGREVE

Maria Milstein

Bovendien leren jonge kinderen niet alleen snel, ze zijn ook nog open. Bartels: 'Hun fontanel is als het ware nog niet dicht. Het levert soms een heel open manier van spelen op, die prachtig is om te horen. Als ze gaan puberen kunnen ze dat vermogen kwijtraken, om het nóg later weer terug te vinden.'

Groei

De geauditeerde kandidaten worden onderling vergeleken en met een cijfer beoordeeld. Alleen degenen met de hoogste cijfers worden positief geadviseerd. Omdat in muziekkringen bekend is dat bij de *VandenEnde Foundation* de lat voor de beurzen hoog ligt, komen er vrijwel altijd bovengemiddeld getalenteerde kinderen voor spelen. Het gaat dan tijdens het beoordelen niet alleen om kunde maar ook om leerbaarheid en groeimogelijkheden.

Milstein: 'We hebben na afloop een kort gesprekje met de kandidaten, over het doel van hun aanvraag en hun motivatie. Maar eigenlijk hoef je over die groeimogelijkheden niet te praten: want je hóórt het tijdens het spelen. Je ziet het. Iemand is nieuwsgierig, luistert goed naar de pianist, pikt aanwijzingen goed op, dat is een vorm van professionaliteit die je al bij hele jonge kinderen ziet. Dan weet je meteen: dit kind heeft potentieel. Dit is een artiest in wording. Want dat is het allerbelangrijk-

ste om je te realiseren: musici zijn artiesten, geen doorsnee werknemers. Zij moeten later hun leven zelf gaan vormgeven.'

Buitenland

Natuurlijk wordt er ook gelet op de inhoud van de plannen. Als bijvoorbeeld een veertienjarige kandidaat naar het buitenland wil om daar verder te studeren, wordt er goed gekeken wat het beste voor hem of haar is. Het muziekonderwijs in Nederland is doorgaans uitstekend, maar het kan voorkomen dat iemand naar het buitenland wil om zich verder te kunnen ontwikkelen. Bartels: 'Bij een eigen leerling bespreek ik dat zorgvuldig. Ja, zeg ik dan, het is spannend om in het buitenland te zijn: veel spelen, hele goede leraren, minstens zo gemotiveerde medestudenten. Maar het betekent ook een internaat en ver weg van je ouders. Dat is lang niet altijd eenvoudig.'

Garantie voor succes

Of een jong talent ook daadwerkelijk een succesvol professioneel musicus wordt weet je nooit. Want ondanks de hoorbare aanleg en alle sprankeling die jonge kinderen kunnen hebben, is het uiteindelijk toch een combinatie van talent, karakter, discipline, sociale vaardigheden, begeleiding én een samenloop van omstandigheden die ervoor zorgt of er wel of niet een succesvolle loopbaan in het verschiet

Een beetje als bij topsport, een kwestie van maatwerk en goed opletten

ligt. Milstein: 'Het begint met een zeker instinct van het talent zelf. Dat moet aanwezig zijn. Vervolgens kun je met goeie leraren en opleidingen zo'n instinct uitbouwen, een beetje als bij topsport, een kwestie van maatwerk en goed opletten. Daarna wordt het voorspellen lastiger.'

Bartels: 'Het thuisfront is ook van groot belang. Ouders hoeven niet té betrokken te zijn – want te veel druk is ook weer niet goed. Wat wel werkt is stimuleren en faciliteren: halen en brengen, en vooral onderweg 'kop op' zeggen als het een keer niet ging.' Milstein: 'Anderzijds ken ik genoeg musici die het zonder die ouderlijke steun hebben moeten doen, dus het kán wel.' Bartels: 'Rond hun vierentwintigste, na de puberteit en het begin van de volwassenheid, zijn veel hobbels genomen. Dan krijg je wat meer zicht op hoe de carrière zal gaan verlopen.'

* Voor de samenstelling van de adviescommissies zie pagina 101 van dit jaarverslag

Violist Mathieu van Bellen

Zoeken naar wat bij j ou past

Mathieu van Bellen (1988) deed zijn vioolstudie grotendeels aan Chetham's School of Music in Manchester. Hij was laureaat van onder andere de internationale Yehudi Menuhin Competition en de Wieniawski Competition en in Nederland van het Prinses Christina Concours en het Oskar Back Concours. Verder won hij de MBF, RPS Emily Anderson Prize, de Philharmonia Martin Musical Scholarship Funds Awards en Making Music Awards. Ook kreeg hij de Bach Prize en werd hij String Player of the Year 2008 op de Royal College of Music. Het mede door hem opgerichte, en inmiddels veelgeprezen Busch Trio won in 2016 de prestigieuze Anton Kersjes Prijs.

Mathieu van Bellen: 'Het gaat goed met me. Ik woon in Amsterdam na lang in het buitenland te hebben gewoond. Ik heb een trio waarmee ik optreed over de hele wereld. Er zijn meerdere festivals waar ik aan verbonden ben. En deze zomer ben ik getrouwd.'

Netwerk

Van Bellen geldt al zijn hele leven als bijzonder talent. De uit Zeeuws-Vlaanderen afkomstige violist begon al op zijn vierde met lessen. Hij studeerde als jong talent bij Jan Repko aan het Conservatorium van Amsterdam. Toen Repko naar Chetham's School of Music in Manchester verhuisde, volgde Van Bellen hem – op zijn veertiende. Later studeerde hij in Londen en Berlijn.

Van Bellen won talloze nationale en internationale prijzen. Hij trad overal ter wereld op, vooral veel in Engeland, waar hij door zijn studie het stevigste netwerk had.

In 2012 richtte hij het Busch Trio op. Hij vernoemde het trio naar Adolf Busch, de bespeler van de Guadagnini viool (Turijn 1783) waar Van Bellen nu zelf op speelt. Het trio is een groot internationaal succes. 'Het bepaalt op dit moment grotendeels de concertagenda', aldus Mathieu.

'Daarnaast heb ik onlangs van Christiaan Bor de leiding over het Reizend Muziek-Gezelschap overgenomen en ben ik een Kamermuziekhuis aan het opzetten in Amsterdam, een plek specifiek bedoeld om kamermuziek te repeteren op het hoogste niveau. En, heel fijn, ik heb ook een festival opgezet op mijn geboortegrond, Zeeuws-Vlaanderen, het kamermuziekfestival Scaldis.'

Mathieu van Bellen

Waar het om gaat, denk ik, is het zoeken naar wat bij j ou past. Soms moet je daar radicale beslissingen voor nemen

Ambitieuus

Een druk leven, Van Bellen is de eerste om het toe te geven. Maar een leven gevuld met muziek en daar gaat het om. 'Ik ben altijd ambitieus geweest, dat is misschien wel duidelijk als je besluit op veertienjarige leeftijd naar Engeland te gaan, weg van je ouders. Een cruciale beslissing, achteraf gezien. Ambitie heeft me ook voor een groot deel gebracht waar ik nu ben. Waar het om gaat, denk ik, is het zoeken naar wat bij j ou past. Wat voor een soort musicus je bent. Soms moet je daar radicale beslissingen voor nemen.'

Dat hij zich later zoveel met organiseren zou gaan bezighouden, was niet iets waar Van Bellen tijdens zijn studie vaak aan dacht. 'Muziek staat dan op de eerste plaats, daar komt al het andere uit voort. Ik denk dat het goed is om je tijdens je opleiding volledig op je instrument te storten. D an leg je de basis immers. Later, als het leven veel drukker wordt, kun je die basis heel goed gebruiken.'

Cruciaal

Voor Van Bellen was het vormen van een pianotrio een ander cruciaal moment in zijn carrière. Want het betekende een blijvende verbintenis met mensen die net zo passievol over dezelfde muziek waren als hijzelf. En dan was er nog de 'ontdekking' van zijn viool. De Guaragnini, die hij met financiële steun van een mecenas die hij in Londen ontmoette, kon gaan bespelen.

De beurs zorgde ervoor dat ik naar Manchester kon gaan. Daar vond ik mijn 'grondtoon'

'Achteraf gezien zijn het allemaal momenten die niet mogelijk waren geweest zonder de steun van de *VandenEnde Foundation*. De beurs zorgde ervoor dat ik naar Manchester kon gaan. Daar begon ik met het ontdekken wie ik was. Daar vond ik mijn grondtoon, zo je wilt. Waardoor ik nu, ondanks alle organisatie waar ik me ook mee bezighoud, absoluut het gevoel heb dat ik kan doen wat ik wil; namelijk muziek maken op precies de manier die me het beste ligt.'

Mathieu van Bellen ontving van 2002 tot 2006 vier beurzen, in totaal   102.207 voor zijn vioolstudie aan Chetham's School of Music in Manchester.

FOTO: ERIK BERG

Douwe Dekkers en Maiko Mishino in 'Sleight of Hand', Nationale Ballet van Noorwegen

Balletdanser Douwe Dekkers

Van Wanroij naar Covent Garden

Douwe Dekkers (1991) volgde zijn balletopleiding aan de Royal Ballet School Covent Garden in Londen.

Eerste Solist

‘Een jaar geleden ben ik gepromoveerd tot Eerste Solist van het Nationale Ballet van Noorwegen. Een mijlpaal. Het is geweldig, het geeft enorme druk, ik moet nog steeds hard werken om mooie rollen te krijgen, maar ik weet dat ik ze kán krijgen. Dat ik ze mag dansen.

Vanaf heel jong danste ik met haar mee, dan werden alle meubels aan de kant gezet en ging de muziek aan

In 2011 werd ik er aangenomen, na het voltooien van mijn opleiding aan de Royal Ballet School Covent Garden in Londen. Mijn vriendin is Noors en omdat het Nationale Ballet van Noorwegen een zeer breed georiënteerd gezelschap is, koos ik voor Oslo. We dansen niet alleen klassieke balletten, maar ook moderne dans. Vorig jaar zijn we op tournee geweest met het werk van Jiří Kylián, onder de titel: *Celebrating Kylián! - Black and White* en dat was zo geweldig. Het dansen zelf, maar ook het feit dat we in Den Haag kwamen, waar ik de opleiding voor Jong Talent heb gedaan. Ik zag oud-leraren terug, ik was op bekend terrein, opeens voelde ik hoe fijn het is om in eigen land te dansen en ook hoeveel er de afgelopen jaren is gebeurd.

Wanroij

Dansen begon bij mij bij mijn oudste zus. Die is acht jaar ouder dan ik en ze zat destijds op ballet. Vanaf heel jong danste ik met haar mee, dan werden alle meubels aan de kant gezet en ging de muziek aan. Mijn moeder nam me al snel mee naar een dansschool, maar dat vond ik niks. ‘Daar zijn alleen maar meisjes die gekke jazzpasjes doen’, schijn ik gezegd te hebben. Ze zocht een andere school en die beviel beter.

Ik kom uit Wanroij, dat is een gehucht vlakbij Nijmegen, toen ik serieuzer met dans bezig wilde zijn moest ik naar Venlo afreizen, daar zat een school met een dansvooropleiding. Op mijn elfde begon ik te twijfelen. Ik vond het zwaar en veel. Maar ik reisde ook iedere dag twee uur, misschien dat het daardoor kwam, achteraf gezien. Hoe dan ook, ik stopte met dansen en deed een half jaar lang alle sporten waar ik tot dan toe geen tijd voor had gehad. Ook erg leuk.

Kriebel

Maar het begon te kriebelen. Ik miste niet zozeer het reizen en de logistiek, maar het dansen zelf. Dus ik ging weer verder, dit keer bij een lerares die zelf in Den Haag haar opleiding had gedaan. Zij zei: probeer het daar eens. Hoewel Den Haag dus nog een stuk verder was dan Venlo, deed ik auditie en mocht daarna een week meedraaien, aangezien ik zoveel ouder was dan de meeste auditanten. Ze waren daar allemaal al zoveel verder! Ik liep zó achter. Ik vond het verschrikkelijk en tegelijk wist ik: dít is wat ik wil.

Dus ik ging naar Den Haag op mijn vijftiende en deed daar de Jong Talent opleiding aan het Koninklijk Conservatorium, in combinatie met mijn vwo. Net toen ik daarmee klaar was, in 2009, en op het punt stond met het Conservatorium, oftewel de hbo dans te beginnen, deed ik een zomerworkshop bij de Royal Ballet School in Londen. Het was heerlijk, de plek, de school, alles.

Beurs

Toen kreeg ik onverwacht de aanbieding om daar te komen studeren. Met een beurs van de school, in combinatie met die beurs van de *VandenEnde Foundation*: het kón. Het was zó aantrekkelijk en tegelijk zó moeilijk om de knoop door te hakken. Want in Den Haag was ik eindelijk vertrouwd geraakt, en ik wist dat ik daar ook goeie leraren had. Bovendien moest ik dan weg uit Nederland, weg van mijn ouders en mijn vrienden. Aan de andere kant; het was een buitenkans. Want wie in Londen van school komt vindt altijd een baan. Bijkomend aarzelpunt was het feit dat ze me meteen in het derde jaar wilden plaatsen. Zelf wilde ik het liefst in het tweede jaar beginnen. Maar het is niet direct een school voor overleg. Dus ik ging, uiteindelijk.

Negen tot vijf

Het was veel te zwaar. Ik bedoel, ik kwam van de Jong Talent afdeling, dat betekent zowel naar school gaan als dansen, dus ik danste zo'n drie uur per dag. In Londen danste ik opeens van negen tot vijf. Meteen die eerste maanden liep ik al blessures op. Uiteindelijk heb ik dat derde jaar twee keer gedaan. Toen was het goed.

Nu woon ik in Oslo, ben zeventwintig en Eerste Solist, hoger kan niet. Wat ook meteen de vraag oproept: wat wil ik? Een danserscarrière duurt over het algemeen niet zo lang, dus als ik nog ergens anders zou willen dansen, moet ik dat binnen nu en vijf jaar doen. Ik weet het nog niet, ik heb het hier enorm naar mijn zin, maar het kriebelt ook. Ik danste net in Finland, heel interessant was het daar, met weer hele andere mogelijkheden. En wat zou ik doen als Ted Brandsen van het Nationale Ballet zou bellen? Of het NDT? Ik weet het niet.

Onthoud waarom je begon

Maar juist door al die praktische obstakels, al die beslissingen die je steeds moet nemen, weet ik dit des te beter: het is belangrijk dat je je altijd blijft herinneren waarom je ooit ging dansen. Dat is wat ik iedere beginnende danser dan ook zou aanraden, onthoud waarom je begon.

Dansen is voor mij de manier om me te uiten. Het is mijn taal. Hier in Oslo heb ik geleerd me die taal eigen te maken, het is niet meer een kunstje, dans is van mij.

Dat is wat ik iedere beginnende danser dan ook zou aanraden, onthoud waarom je begon

Het leven van een danser is altijd hard werken. Soms is je zelfvertrouwen hoog, soms is het laag, en altijd moet je er staan, op die planken, hoe je je ook voelt. Dat betekent veel discipline, zowel fysiek als mentaal. Er zijn dan momenten dat je ver van je passie af staat. En dán moet je jezelf dus aan dat begin herinneren. Het is een voorrecht dat ik dit mag doen. Er zijn ontzettend veel mensen die dit zouden willen en ik krijg die kans. Bovendien: ik zou niets anders willen. Sinds mijn vijftiende is dit mijn leven en dat zegt wat, want ik ben niet iemand die makkelijk kiest. Ik trek alles in twijfel – behalve het dansen zelf. ’

Douwe Dekkers ontving in 2009 een beurs van € 9.080 voor zijn balletopleiding aan de Royal Ballet School Covent Garden in Londen.

Filmmaker Shady El-Hamus

‘Wat nou vroeger was alles beter’

Filmmaker Shady El-Hamus (1988) volgde van 2013 tot en met 2015 zijn studie aan de National Film and Television School in Beaconsfield, Engeland.

Momentum

‘Toen ik eind 2015 terugkwam uit Engeland mocht ik meteen een serie regisseren. De serie heette *Mouna’s keuken*, het waren tien afleveringen. Dat voelde goed, ik kon meteen oefenen. En dat oefenen hield nooit meer op. Want ik had in Engeland al allemaal plannen gemaakt voor korte films en vroeg daarvoor op drie verschillende plekken subsidie aan. In 2016 hoorde ik dat ik voor alle drie de plannen geld had gekregen! De eerste film draaide ik in het najaar van 2016, in maart 2017 kwam de tweede en in juni 2017 de derde. Een te gek jaar, waarin ik alles wat ik in theorie had geleerd, in de praktijk kon brengen. Ik ontdekte: op dát moment leer je het vak pas echt.

*Dat is iets wat ik heb geleerd in Engeland:
dat we het hier in Nederland behoorlijk goed hebben*

Al die korte films voelden als de opmaat naar wat ik nu aan het doen ben: mijn eerste speelfilm maken. Een film die we gaan draaien met een speciaal potje voor filmmakers die snel aan de slag willen, en het daarom ook voor een iets kleiner budget willen doen. Want zo voelt het goed; ik heb momentum, dat wil ik vasthouden.

Positief

Overigens is het nou ook weer niet zó weinig budget. Dat is iets wat ik heb geleerd in Engeland: dat we het hier in Nederland behoorlijk goed hebben. Dat is het voordeel van een internationale school: je hoort over de praktijk in alle landen, en dat relateert enorm.

Ik heb het hier in Nederland heel goed getroffen, met alle kansen die ik krijg. Dat positieve gevoel zit overigens ook in de speelfilm die ik nu ga maken. Al mijn films gaan over een fascinatie voor mijn Arabische achtergrond [Shady is de zoon van een Egyptische vader, de acteur Sabri Saad El Hamus, en een Nederlandse moeder] maar tot nu toe focuste ik op de problemen. In mijn film *De Libi*, oftewel ‘Het leven’ in het Surinaams, ga ik dat anders aanpakken. Dat kwam in feite door hoofdrolspeler Bilal Wahib. Ik werkte met hem aan de korte film *Malik* waarin hij een jongen speelt die zeg maar de verkeerde afslag heeft genomen. Aangezien ik graag veel met mijn

acteurs in gesprek ben, ontdekte ik al snel dat hij in het dagelijkse leven juist een heel positief mens is.

'Weinig kansen? Ik maak die kansen wel', dat is zijn houding. Het zette voor mij de deur open naar het idee voor de speelfilm, waarvan ik het scenario samen met Jeroen Scholten van Aschat schreef.

Energie

Het is een film voor en over de kids van nu. Niet vanuit een of ander probleem gedacht, maar gewoon jongeren die nú leven, die nú de wereld in gaan en er het beste van

FOTO: BRAM VAN WOUDEBERG

Shady El-Hamus

maken. Wat nou: vroeger was het beter. Zelfs al is de wereld aan het vergaan, hun tijd is nú. En ze zijn vastbesloten de best mogelijke versie van hun leven te realiseren.

Concreet gaat het verhaal over vierentwintig uur uit het leven van twee jongens uit Amsterdam West. We zien de wereld door hun ogen, een avontuur in Amsterdam. Ik heb er heel veel zin in.

Al was het maar door mijn crew. Want er is dus relatief weinig geld, wat ook betekent dat iedereen die meedoet echt in het verhaal gelooft. We werken allemaal keihard. Die energie is geweldig, ik weet zeker dat ik over tien jaar nog steeds trots ben op de manier waarop deze film tot stand is gekomen.

Ticket

Ik ben regisseur én scenarist. Dat wilde ik vanaf het begin graag, maar in Nederland zijn op de Filmacademie beide vakken vrij strikt gescheiden. Dus koos ik om te beginnen voor scenario, omdat ik dacht; het begint bij het verhaal. Al meteen begon die regie-kant ook aan me te trekken. Uiteindelijk kreeg ik de Filmacademie zo ver dat ik het scenario dat ik schreef ook zelf mocht verfilmen. *Over zonen* was dat, mijn afstudeerfilm van 2012. Tevens mijn toegangsticket voor de National Film and Television School Beaconsfield. Want je moest daar behalve een formulier ook eigen materiaal inleveren. Zo kon ik verder.

Les

In Nederland heeft iedereen toch min of meer dezelfde bril op: er is hier maar één school waar iedereen door dezelfde mensen wordt opgeleid. We kijken naar Europese films, naar de specifieke voorkeuren van de docenten. In Engeland keken we ook naar Hollywoodfilms uit de jaren zeventig en tachtig, dát was al een verrijking. Ik

Ik kwam in Beaconsfield met een rugzakje met een klein beetje ervaring, nu zit die tas propvol. Een snelkookpan van twee jaar

had natuurlijk veel wel, maar ook heel veel niet gezien. Bovendien kregen we gastlessen van geweldige filmmakers: Wim Wenders, Bertolucci, heel indrukwekkend.

Ik kwam in Beaconsfield met een rugzakje met een klein beetje ervaring, nu zit die tas propvol. Een snelkookpan van twee jaar, misschien ben ik die rugzak nog steeds wel aan het uitpakken. Het heeft mijn horizon verbreed. Er wordt daar ook heel nadrukkelijk gekeken naar het bereiken van zo veel mogelijk publiek met een zo goed mogelijk verhaal. Altijd zoeken naar de beste vorm om dat te bereiken: dat is misschien wel mijn allergrootste les geweest.'

Filmmaker Shady El-Hamus ontving in 2013 een beurs van € 7.000 voor zijn studie Film Directing aan de National Film and Television School in Beaconsfield, Engeland.

Acteur Fahd Larhzaoui

‘Ik zie iets in jou, ik weet niet wat, maar ik zie iets’

Fahd Larhzaoui (1978) ontving in 2008 een studiebeurs om zijn acteertalent door middel van stem- en tekstexpressie verder te ontwikkelen. Hij werd hierbij gecoacht door Eric Hermans. Sindsdien speelde hij in tal van theaterproducties, was hij te zien in films en op televisie. Hij kreeg grote waardering voor zijn solo Schijn. Schijn is het levensverhaal van Larhzaoui en werd geschreven door scenarist Don Duyns. Schijn werd geselecteerd voor het Nederlands Theater Festival als een van de beste theaterproducties van 2014.

Hart

‘Geen eendagsvlieg zijn, dat is altijd mijn motivatie geweest. Ik wilde al heel jong spelen en naar de theaterschool, maar dat werd van huis uit niet gestimuleerd. Eerlijk gezegd wist ik zelf ook niet precies hoe ik het moest aanpakken, dus deed ik na school wat mij logischer leek: ik ging een jaartje werken, in een kledingzaak. Dat jaar werd vier jaar en toen dacht ik: dit is niet wat ik wil. Ik had net een huisje gekocht, financieel had ik het goed voor elkaar, maar ik wilde mijn hart volgen.

Vietnamees restaurant

Alle audities die geschikt voor me leken, deed ik. Maar heel vaak hoorde ik, soms al voordat ik iets kon doen; geen theaterschool? Vergeet het maar.

Omdat ik mijn huis toch wilde houden, moest ik weer een baan zoeken; ik ging in een Vietnamees restaurant werken. Maar ik bleef ook geloven in mijn droom. Ik zette door, ik bleef auditeren. Zo kwam ik bij een auditie van Rotterdams Lef terecht – dat is na twee fusies het huidige Maas Theater en Dans in Rotterdam geworden – destijds een Jongerengezelschap dat *streetwise* theater maakte. Na de auditie kwam artistiek leider Jolanda Spoel naar me toe en zei: ‘Ik zie iets in jou, ik weet niet wat, maar ik zie iets.’

Eenzijds fijn om te horen natuurlijk, anderzijds dacht ik ook: wát dan?

Ik wil meer

Ik ging naar huis en er volgde een maand stilte. Toen werd ik opeens gebeld: het was Jolanda. Ik had een rol. Met vier acteurs deden we de reprise *Djinx*. We toerden door het land en ik heb echt heel veel plezier gehad. Daarna heb ik nog twee andere producties bij Rotterdams Lef gedaan. Daardoor werd mijn gevoel alleen maar sterker: ik wil méér.

SHIRT **UIT**
FAHD!

huis; als ik vier jaar een opleiding ging doen, zou ik de hypotheek niet meer kunnen betalen. Maar ik had wel behoefte aan scholing. Dus begon ik me in andere wegen naar Rome te verdiepen, de beurzen van de *VandenEnde Foundation* kwamen ter sprake. Héél streng zei iedereen, en ik hoorde ook van goeie spelers dat ze geen beurs hadden gekregen. Dus ik bereidde me voor. Er werd gevraagd om een solo uit een klassiek stuk en ik koos voor de monoloog *Het Mes* uit *Woyzeck* van Georg Büchner. Maar ik dacht niet alleen na over de auditie zelf, ik vroeg me ook af hoe ik

Ik wilde niet zomaar geld, ik wilde gereedschap om me verder te ontwikkelen

mijn vraag zo concreet mogelijk kon maken. Ik wilde niet zomaar geld, ik wilde gereedschap om me verder te ontwikkelen. Techniek, vooral stemtechniek, dát kun je nauwelijks zelf leren. Dus ik diende een aanvraag in en werd uitgenodigd voor de auditie.

Jarig

Ik weet nog dat Hajo Bruins en Jacob Derwig in de auditiecommissie zaten, heel even was ik doodsbenauwd, maar toen zei ik tegen mezelf: kom op Fahd, dit ga je doen.

Dus ik kwam zo nonchalant mogelijk op. Ik was jarig die dag, wat ze zagen op hun papieren, ze feliciteerden me en ik had een leuk gesprek. Ik vertelde over mijn behoefte om techniek te leren. Daarna speelde ik het stuk dat ik had voorbereid, en daarna nog twee keer, met regieaanwijzingen van Jacob en Hajo. Toen stond ik weer buiten. Klaar.

Ik belde mijn agent Henze Pegman, hij vroeg hoe het ging. 'Vrij goed denk ik', zei ik, 'maar het zal wel even duren voordat er een uitslag komt.' Ze moesten eerst nog vergaderen hadden ze gezegd.

Tien minuten later werd ik gebeld, een onbekend nummer: iemand van de commissie. 'Omdat je jarig bent houden we je niet langer in spanning: je hebt de beurs.'

Vrij aardig

Concreet betekende het dat ik twee jaar lang privés van Eric Hermans heb gekregen. Mijn ogen werden geopend. Dan kwam ik op les en had de tekst die hij had opgegeven best goed voorbereid. Ik speelde de tekst, wat ook nog vrij aardig lukte, maar dan ging hij het doen. Een wéreld van verschil. Ongelooflijk wat hij met zijn stem kon. Daarna gingen we zitten en praten over die techniek, we oefenden met het uitspreken van klinkers, van medeklinkers, ademhalen vanuit de buik, zinsopbouw, stemexpressie, tekstbehandeling – ik pluk er nog steeds de vruchten van.

Dromen

Kijk, ik had toen ik klein was twee dromen: 1 was profvoetballer, 2 was acteur. Ik heb lang gevoetbald, dat is uiteindelijk niet gelukt, acteur leek ook een tijdje onmogelijk, maar dat is wél gelukt. Een droom die uitkomt geef diepe voldoening. Ik heb nu werk, maakte in 2014 een eigen, persoonlijke solo die goed werd ontvangen. Die solo heeft weer een verdieping in mijn spel gebracht. Bovendien kon ik toen iets vertellen wat

Ik wil niets anders, ik wil alleen maar spelen

impact had op mensen en dát vind ik ook van belang, dat hoort voor mij ook bij acteren: mensen raken, aan het denken zetten. Een rol spelen waar je achter staat, meer nog misschien dan 'Hamlet spelen'. Ik ben bezig met een tweede solo, die gaat *Shirt uit Fahd!* heten. Waar mijn eerste solo een *coming of age* was, gaat deze tweede over *facing the facts*.

Terugkijkend zijn het allemaal mooie ontwikkelingen. Natuurlijk zijn er weleens dagen dat ik denk: zou ik iets anders willen doen? Heb ik nog andere verlangens? Maar dan kom ik al heel snel tot dezelfde conclusie: ik wil niets anders, ik wil alleen maar spelen.'

Fahd Larhzaoui ontving in 2008 een studiebeurs van € 2.250 voor stem- en tekstexpressielessen van Eric Hermans.

Bassiste Adinda Meertins

Denk niet aan beren op de weg

Adinda Meertins (1987) volgde haar muziekstudie aan Codarts Rotterdam. In 2012 ging zij in New York verder studeren bij onder andere John Benitez. Nu woont ze in Bogotá, Colombia.

Toeristenvisum

‘Rotterdam was een prima opleiding, maar destijds ook de enige Latin-opleiding in Nederland. In New York, zo is het nou eenmaal, komen de beste muzikanten samen. Maar toen ik zag hoe duur die opleidingen waren werd ik bang dat ik het geld niet bij elkaar kon krijgen, of dat het te lang zou duren voordat ik het geld bij elkaar had. Dus ik besloot: ik ga gewoon nú. Met een toeristenvisum en dan zoveel mogelijk privélessen volgen. Ik heb er veel aan gehad. Het was heel intensief, misschien juist wel omdat het ook kort was. Daarna was het wel mijn plan om in New York te blijven, maar het verkrijgen van een artiestenvisum is niet makkelijk, dus ik aarzelde.

Dus ik besloot: ik ga gewoon nú

Werk

In Nederland had ik genoeg werk. Ik speelde al tijdens mijn opleiding met leuke bandjes, zoals *Nueva Manteca* en Lucas van Merwijk & The Cubop City Big Band. Door dat we met die bands op tournee gingen heb ik toen ook Colombia leren kennen. Ik wilde er altijd al een keertje terug. De mensen waren er aardig, de sfeer was goed en bovenal waren de muzikanten fantastisch. Ik had een Nederlandse vriendin die een salsaband in Bogotá had en zij zei in de periode dat ik met dat Amerikaanse visum bezig was, ‘Waarom kom je niet hierheen?’ Dus toen ben ik gegaan. Dat was in 2013.

Monsieur Periné

Enemaal in Bogotá werd ik gebeld door de groep *Monsieur Periné* of ik met hen wilde spelen. ‘Dat is goed’, zei ik, ‘maar ik moet ook nog terug naar Nederland, omdat ik daar wat optredens heb staan.’ ‘Geeft niks’, zei Monsieur Periné, ‘we gaan toevallig op tournee naar Europa, komen we je daar weer tegen, dan wil je misschien wel mee toeren.’ Dus we hebben in Europa getoerd en toen ik ben mee terug gegaan naar Colombia.

Het was best lastig om een paar leuke projecten in Nederland achter te moeten laten, maar het was uiteindelijk een goede keuze. *Monsieur Periné* werd al snel steeds

populairder en we hadden veel concerten. We wonnen in 2015 een Latin Grammy voor beste nieuwkomer en onze cd *Caja de Música*, werd zowel voor een Amerikaanse als een Latijns-Amerikaanse Grammy genomineerd. Onze derde cd is net uit. Twee dagen nadat hij op YouTube stond, hadden we al meer dan een miljoen views. We spelen binnenkort op een groot festival in Mexico, daarna onder andere in Seattle, San Francisco, New York, Boston en Washington.

Dynamiek

Ik sprak geen Spaans toen ik hier kwam. Ik kon 'ja, nee' en 'ik heb honger' zeggen, dat was het wel. Maar iedereen is hier zo vriendelijk en open. Dat was me die eerste keer meteen al opgevallen. Ze waarderen het dat je in ieder geval probeert Spaans te spreken en zijn ontzettend behulpzaam. Ze lopen liever tien blokken om opdat je niet verdwaald, dan je aan je lot over te laten. Het is hier goed.

Ik kon 'ja, nee' en 'ik heb honger' zeggen, dat was het wel

De nieuwe cd is dus net uit, we zijn de show aan het opbouwen, dus veel aan het repeteren. En soms speel ik ook mee met die Hollandse vriendin en haar salsaband. Soms komen er vrienden langs op tournee en dan speel ik mee in hun bands. In feite is het wereldje van muzikanten niet zo groot. Dat is ook het leuke eraan. Als je een concert in Berlijn doet is er altijd wel iemand die daar nog een goeie muzikant weet die mee wil doen. Ik hou van die dynamiek.

Zwaar

Misschien ben ik over twee, drie jaar weer in Nederland, ik weet het niet. Want dit leven is heel leuk, maar ook zwaar. Het is heel veel reizen, heel veel onderweg. Soms ben je zó kort op een plek dat je de stad niet ziet. Je komt aan, gaat naar je hotel met je jetlag, wordt wakker als je een concert moet doen en de volgende dag sta je om vier uur 's ochtends in de lobby, op weg naar de volgende stad.

Het trekt me uit mijn comfortzone, bovendien heeft het mijn idee van muziek veranderd

Het is ook gek – maar dat is absoluut geen klacht – om opeens in een ander circuit te zitten. Want *Monsieur Periné* maakt Colombiaanse Swing, oftewel Franse Gypsy Jazz en alles wat daar in de buurt ligt. Wat wij maken komt dichterbij de buurt van popmuziek dan tijdens mijn opleiding het geval was. Dat betekent optreden op grotere podia, op grotere festivals. Het trekt me uit mijn comfortzone, bovendien heeft het mijn idee van muziek veranderd.

Rode draad

Ik dacht vroeger schoolser, daar komt het op neer. Ik keek altijd op internet naar ingewikkelde filmpjes met ingewikkelde muziek, misschien keek ik een beetje neer op eenvoudiger muziek. Maar goeie popmuziek is dus ook de moeite waard, weet ik nu. Toch had ik dit van tevoren nooit verzonnen, dat ik hier thuis zou zijn. Ik zag mezelf als salsa-bassist in New York of Cali, de muziekhoofdstad van Colombia. In plaats daarvan maak ik een nieuwe pop/jazz/swing muziekstijl in Bogotá. Denk niet aan beren op de weg, dat is wat ik terugkijkend als rode draad zie. Want als ik eraan denk hoeveel moeite sommige dingen me hebben gekost, dan was ik ze nooit gaan doen. Maar ik ben ze gaan doen. En uiteindelijk heeft alles zin gehad. Nooit gedacht, maar ik had niet gelukkiger kunnen zijn.'

Adinda Meertins ontving in 2012 een beurs van € 2.500 om na haar studie aan Codarts Rotterdam, in New York verder te studeren bij onder andere John Benitez.

Trompettist Gidon Nunes Vaz

De trompet is als een spiegel

Gidon Nunes Vaz (1991) studeerde in 2015 af aan de Temple University in Philadelphia. Sindsdien heeft hij drie cd's uitgebracht.

Absoluut gehoor

'Toen ik vier was begon ik met vioolles. Mijn ouders vertelden me laatst dat ze bij een les kwamen kijken en dat de juf zei: welke toon is dit? Ze drukte een toets op de piano in. Ik mocht niet kijken, en moest op mijn gehoor de goede toets vinden. Dat lukte altijd. Ik had een absoluut gehoor, maar als je het hebt, dan weet je niet beter. Klanken zijn kleuren voor mij, niet letterlijk, maar ze voelen zo, iedere noot heeft een uniek karakter. Als kleuren op een mooi schilderij. Als je in een akkoord een noot aanpast, dan verandert ook de totale kleur, de totale balans. Het is niet eenvoudig uit te leggen.

Peter Guidi

Het begon dus bij viool, maar toen ik voor het eerst trompet hoorde was ik meteen verkocht. Dát wilde ik echt. Ik wist het zeker – en nog steeds. Trompet is eigenlijk een signaalinstrument, een heel direct en puur geluid, je kunt je nergens achter verschuilen. Kracht en kwetsbaarheid, dat is het voor mij.

*Een heel direct en puur geluid,
je kunt je nergens achter verschuilen. Kracht en kwetsbaarheid,
dat is het voor mij*

Al vrij snel kwam ik bij Peter Guidi terecht. Hij werd mijn mentor in de jazz. Met hem traden we in verschillende formaties overal op, met jazzrepertoire en klassieke big band muziek. Op mijn dertiende werd ik toegelaten tot de Jong Talent klas van het Conservatorium in Amsterdam, waar ik Ruud Breuls leerde kennen. Zo heb ik steeds bijzondere mentoren gehad en dat heeft me verder geholpen. Peter Guidi is helaas onlangs overleden.

Schoonheid

Bij trompet spelen houdt het leren nooit op. Iedere dag ben ik ermee bezig, wanneer ik geen tijd heb dan wel in gedachten. De fascinatie voor het vinden van de schoon-

heid in het geluid is wat mij altijd bezighoudt. Hoe je in het leven staat beïnvloedt dit ook heel sterk. De trompet is als een spiegel. Het is vreemd hoe dat werkt, maar je moet je volle aandacht erbij hebben, anders lukt het niet.

Met een beurs van de *VandenEnde Foundation* kon ik tijdens mijn studie naar de Boyer College of Music aan de Temple University in Philadelphia. Daar speelde ik onder andere in de Temple University Jazz Band, gedirigeerd door Terell Stafford. Ik deed daar ook veel onderzoek naar trompettist Kenny Dorham. Later studeerde ik af met een scriptie over hem, waar mijn eerste cd, *A Tribute to KD* uit is voortgekomen.

De meest waardevolle les is toch geweest dat ik moet vertrouwen op mijn eigen visie

Visie

Er zijn talloze momenten die indruk hebben gemaakt. Zo jong al dankzij Peter Guidi op podia staan, bijvoorbeeld. De rode lijn in mijn leven is het altijd onderweg zijn: ik heb nooit stil kunnen zitten, ben altijd op reis of ergens mee bezig.

De meest waardevolle les is toch geweest dat ik moet vertrouwen op mijn eigen visie. Een voorbeeld daarvan is mijn liefde voor swing, dat magische, onverklaarbare element van jazz. Je voelt het, maar je kunt het niet noteren, als God, bijna.

Verdieping

Dat jazzmuziek swingde, horen we vooral vanaf de jaren twintig tot zestig. Daarna kwam de Fusion. In de jaren 80/90 kwam het swingelement, in de vorm van Neo-Bop, weer terug in New York. Maar wanneer het ook 'in' was: ik omarm het element swing in de muziek omdat het mensen verbindt. Ieder jaar neem ik een cd op om mezelf uit te dagen. Sinds mijn afstuderen in 2015 zijn er drie cd's verschenen, de laatste is net uit. In Japan is onze muziek populair.

Op het is moment is het arrangeren voor grotere bezettingen iets waar ik me meer mee bezig wil gaan houden. Misschien ga ik volgend jaar een aantal vakken voor arrangeren volgen. Het is zo ontzettend gaaf om voor grotere bezettingen te schrijven, het is als een pallet met heel veel kleuren. Het voelt als een volgende stap, naast het trompet spelen, als verdieping. Als schilderen met nog meer kleuren.'

Gidon Nunes Vaz ontving in 2013 een beurs van € 2.000 voor zijn trompetstudie in 2015 aan de Temple University in Philadelphia.

Theatermaakster Marike Splint

Wat een thuis betekent

Van 2004 tot 2007 volgde Marike Splint (1982) de Master of Fine Arts in Theater Directing aan Columbia University in New York.

Aansluiting

Toen Marike Splint na haar studie in New York in 2007 terugkwam naar Nederland, was het even zoeken naar aansluiting. Haar Amerikaanse opleiding was weliswaar hoog aangeschreven, en voordat ze vertrok waren haar talenten niet onopgemerkt

Wie drie jaar weggaat, raakt een stukje netwerk kwijt

gebleven, maar wie drie jaar weggaat, raakt een stukje netwerk kwijt. 'Maar na die opstartfase ging het beter. Ik hou van onderzoekend locatietheater en zette mijn zoektocht in Nederland voort. Zo kwam ik bij de festivals terecht. Bij Oerol, bij Theaterfestival Boulevard, bij Over het IJ Festival. Het ging goed. Vooral toen ik werd geselecteerd voor het meerjarig traject Atelier Oerol, had ik een context gevonden om mijn werk te verdiepen.'

Festivals

Gedurende zeven jaar ontwikkelde Marike werk dat werd getoond op verschillende festivals. Ze werd lid van het collectief *De Theaterstraat* in Amsterdam-Noord, en ze nam de programmering over voor het festival op locatie *Winters Binnen*. Maar tegelijk begon de infrastructuur voor jonge makers in Nederland af te breken. De festivals en fondsen stonden financieel vaak onder druk. Het was niet eenvoudig om een vast publiek en een constante praktijk op te bouwen. In 2014 viel Marikes oog op een vacature van de universiteit van Los Angeles, de UCLA. Ze zochten iemand die gespecialiseerd was in *immersive and devised theater* (de Amerikaanse term voor ervarings- en locatietheater). Iemand die assistent professor wilde worden in een zogenaamde *Tenure Track*, de felbegeerde route naar een vaste aanstelling. Splint solliciteerde, maar ze verwachtte niet echt iets terug te horen.

Rondes

Toen stond er opeens een voicemail op haar telefoon met de vraag of ze volgende week met de faculteit wilde skypen. Dat gesprek ging goed. Enkele dagen later hoorde

ze dat ze bij de laatste vier zat, en of ze haar later die maand konden invliegen. 'Ik was er vijf dagen en heb gastlessen en presentaties gegeven, en nog meer sollicitatie-gesprekken gehad. Ik hoopte dat ze het me niet zouden aanbieden omdat ik liever zelf geen keus wilde maken. Maar toen werd ik aangenomen.'

Als ze erover vertelt klinkt ze nog steeds een beetje verbaasd. 'Opeens moet je nadenken over een leven in Amerika.'

Green Card

'Voor mij was zo'n *Green Card* ook essentieel, want het is de bedoeling dat de *professors* aan de UCLA hier ook in de praktijk werkzaam zijn. Dus moest ik met verschillende instellingen contracten kunnen sluiten. Best indrukwekkend als er dan meteen een immigratieadvocaat op wordt gezet die het regelt.'

Omdat de baan ook al vrij snel begon, vertrok Splint een aantal maanden later met vriend en een bergje koffers naar Los Angeles. Opeens was haar nieuwe Amerikaanse leven een feit. 'Het begint nu pas een beetje te wennen. Maar het blijft een raar idee. Ik bedoel, in New York wist ik dat ik er gedurende mijn opleiding zou wonen, maar daarna niet meer. Nu zit ik hier voor onbepaalde tijd. Dat voelt heel anders. Ik houd inmiddels ontzettend van deze stad, maar vind het nog wel lastig om me voor te stellen dat ik hier misschien oud ga worden.'

Basis

Dat het wennen even duurde kwam ook door alle projecten die Splint in haar kielzog uit Nederland meenam. 'Het eerste jaar zat ik hier voortdurend tot diep in nacht – het tijdsverschil is 9 uur – te Skypen. Toen was mijn uitvalsbasis echt nog Nederland maar zat ik toevallig hier – iets dergelijks gold voor mijn vriend.'

Die ruimte, die open houding die hier is, vind ik prettig

'Nu is het andersom. Onze basis is hier. En het mooie is, sommige projecten hebben zich naar Amerika toe vertaald. Zo werd mijn stuk *Onder ons* voor Oerol gemaakt. Maar ik adapteerde het, waardoor het nu ook – op maat gemaakt – als *Among Us* in Santa Monica te zien is. Het keert daar zelfs regelmatig terug. Op de pier, bij het reuzenrad.'

Droom

Het werken aan de UCLA klinkt als een droom voor iedere theatermaker: omdat het de bedoeling is dat de docenten in de praktijk bezig blijven, heeft de universiteit ook zelf allerlei onderzoeksubsidies en andere ondersteunende maatregelen om die wens werkelijkheid te maken. Splint: 'Anders dan bij Nederlandse subsidies hoeft je ook niet van tevoren aan te geven wie je doelgroep is en hoeveel mensen je denkt

dat er zullen komen kijken. Het kan gewoon onderzoek zijn. Je kunt je echt verdiepen. Dat spreekt de onderzoekende kunstenaar in mij uiteraard zeer aan.'

Ruimte

Nog een verschil met Nederland en zelfs met New York: 'Nederland en New York hebben een rijke traditie op het gebied van theater. Los Angeles niet. Dat betekent dat je hier echt nieuwe projecten kunt initiëren, iets wat mensen nog nooit hebben gezien. Die ruimte, die open houding die hier is, vind ik prettig.'

Zonder mijn opleiding aan Columbia University had ik deze baan niet gekregen

Behalve *Among Us* is Splint ook nieuwe projecten aan het ontwikkelen. 'Ik ben bezig met een voorstelling over grenzen en begrenzing, waarbij ik ga werken met vijf performers uit grensgebieden. Daartoe heb ik de afgelopen tijd langs de grens van de Verenigde Staten en Mexico gereisd. Ik ben grensovergangen overgegaan en heb interviews gedaan.

Ik ben ook bezig met een project over de huizen crisis in LA. Wonen is hier onbetaalbaar, er zijn meer dan 50.000 daklozen. Alleen al in mijn straat zijn er mensen die in hun busje wonen. Op een vaste plek. Dus ze wonen in deze straat, maar niet in een huis.

Ik wil op zoek naar alle bewoners die hier de afgelopen honderd jaar hebben gewoond. Die bewoners wil ik linken aan de *urban planning* van deze stad. Zo worden ze het 'gezicht' van de geschiedenis van de stadsontwikkeling van Los Angeles. Het project gaat uiteindelijk om de vraag wat een 'thuis' echt is. Wat een thuis betekent.

Logisch

Soms mis ik Nederland. In Nederland is het theater experimenteler en vinden veel kritische debatten plaats. Hier gebeurt dat veel minder. Anderzijds, er wordt hier een hele andere kant op gekeken. De blik is niet op Europa gericht, maar op Azië en Latijns-Amerika, met name op Mexico. En daar gebeuren heel interessante dingen. Zonder mijn opleiding aan Columbia University had ik deze baan niet gekregen. Dat weet ik wel zeker. Ik was precies die combinatie van Nederlandse theatermaker – interessant, maar ook wat onbekend – én opgeleid aan een erkende, goed aangeschreven Amerikaanse universiteit. Grappig om terug te kijken en te zien hoe die combinatie van werken op Oerol en andere festivals én New York tot deze baan heeft geleid. Logisch, in zekere zin, behalve dan dat ik het nooit van tevoren had kunnen verzinnen.'

Marike Splint ontving van 2004 tot 2007 drie beurzen, totaal € 69.000 voor haar studie Master of Fine Arts in Theater Directing aan Columbia University in New York.

Bariton Raoul Steffani

‘Het is een voortdurend leerproces, want het instrument ben ik zelf’

Bariton Raoul Steffani (1992) volgt privélessen bij de vermaarde sopraan Nelly Miricioiu.

Beginnen

‘Het wordt me vaak gevraagd; wanneer ik begon ik met zingen. Maar eigenlijk zingen alle kinderen, dat is een normaal, natuurlijk proces. Ik ben er gewoon nooit

Ik speelde piano, daar wilde ik mee verder.

Maar zingen kon ik beter, dus werd het zang

mee opgehouden. Dat ik op het conservatorium kwam voor klassieke zang was niet eens echt de bedoeling. Ik speelde piano, daar wilde ik mee verder. Maar zingen kon ik beter, dus werd het zang. En natuurlijk hield ik van zingen, ik hou er nog steeds van. Het is een voortdurend leerproces, want het instrument ben ik zelf. Ik groei, mijn lichaam verandert, mijn spierspanning: ik moet me blijven aanpassen. De rollen veranderen mee. Over tien jaar zijn er weer heel andere mogelijkheden dan het repertoire en de rollen die ik nu zing.

Passie

Zo houdt het leren voor klassieke zangers nooit op. Ze beginnen later – vooral de jongens kunnen pas na hun stembreuk, zo rond hun vijftiende beginnen. Daarom

Als je van je passie je werk maakt, is het dan wel werk?

ben ik ook zo blij dat ik weer een beurs van de *VandenEnde Foundation* heb mogen krijgen; want hoewel ik mijn bacheloropleiding dus heb afgerond, wil ik me blijven ontwikkelen en dat kan, met de lessen van Nelly Miricioiu. Ik merk dat het werk dat ik krijg de laatste jaren verandert. Het worden steeds grotere en meer dragende stukken dus de verantwoordelijk neemt ook toe. Dit vak is wel echt hard werken, maar dat voel je soms niet als werk. Als je van je passie je werk maakt, is het dan wel werk?

Het wordt sowieso ook steeds leuker. De plaatsen waar ik mag zingen worden groter, de orkesten waar ik bij mag zingen worden beter, net als de collega-zangers en dirigenten.

Helden

Ik woon in Amsterdam maar heb geen vaste plek, ik reis veel. Zoals veel musici ben je vaak onderweg en zing of speel je telkens in een andere stad. Daar kun je wel overzeuren maar het hoort gewoon bij ons beroep. Er is geen enkele concertzaal of operahuis in Nederland waar je het hele jaar kunt werken. Dus je reist, je doet verschillende projecten en juist die afwisseling maakt het ook spannend.

Natuurlijk zijn er plekken waar ik het liefste zing. Het Concertgebouw blijft heilige grond, ook al mocht ik er inmiddels meerdere keren zingen. In Wenen, waar ik studeerde, zijn ook plekken waar ik heel graag zing en nog zou willen zingen. Net als in New York, in Milaan, Londen. Plekken waar muziekgeschiedenis werd geschreven en waar beroemde componisten vaak nog zelf gedirigeerd hebben. Ik koester vele dromen, maar ik spreek ze niet al te hard uit, liever hou ik ze voor mezelf. Een beetje bijgeloof misschien.

Dromen

Eén droom die ik nu kan vertellen omdat hij net is uitgekomen, is het maken van een eigen cd. Daar heb ik twee jaar heel intensief naartoe gewerkt. Met Laat Romantische Duitse en Scandinavische muziek, met de beroemde pianist Gerold Huber. Het maken van die cd was een heel mooi, en ook confronterend project. Confronterend, omdat je jezelf nooit op die manier terug hoort als je voor publiek zingt. Je zingt, daarna is het weg. Natuurlijk zijn er filmpjes, maar dat is toch een ander soort opname. Net als live registraties, ook iets anders, dat gaat meer om het moment zelf. Dit is veel preciezer, we hebben vijf dagen opgenomen. Je kunt nog subtieler en intiemer zingen dan in een grote zaal. Voor mijn debuut-cd vond ik het belangrijk dat de liederen dichtbij mezelf staan, het is een heel persoonlijke cd geworden.

Zwarte bolletjes op papier, van soms wel twee of driehonderd jaar oud, blazen wij nieuw leven in

Zwarte bolletjes

Dat ik zo'n kans krijg, daar ben ik dan heel blij om. Sowieso gaat het beter dan ik ooit had durven dromen. Je blijft dus altijd schaven en verbeteren, maar ik begin heel langzaam het gevoel te krijgen dat het echt begonnen is. Dat de muziek en ik elkaar hebben omarmd. Ik leef nu een leven als zanger, ik mag deze kunstvorm beoefenen. Dat stemt me dankbaar, onderdeel te zijn van een groter iets, in dienst te mogen staan van de muziek en de geniale componisten die het hebben geschreven.

Want klassieke muziek vertolken is toch nog iets anders dan bijvoorbeeld een kunstschilder die helemaal vanuit zijn eigen fantasie scheidt, of een componist die ook vanaf nul begint. Wij geven stem aan soms heel oude muziek. Zwarte bolletjes op papier, van soms wel twee of driehonderd jaar oud, blazen wij nieuw leven in.

Zakelijk geluk

Je bent in dit vak natuurlijk altijd afhankelijk van anderen. Agenten, programmeurs, dirigenten en regisseurs bepalen voor een groot deel welke muziek er wordt uitgevoerd en met wie. Het enige dat je als zangers kunt doen, is zorgen dat je goed bent voorbereid en het beste van jezelf geven. Bovendien is er ook veel waar je wél invloed op hebt. Je geeft het beste, je blijft nieuwsgierig, je draagt werken aan die je zou willen zingen. Ik ben dan ook altijd op zoek naar nieuwe muziek. Niet voor niets

Het is het allermooiste als mensen je leren kennen door je stem

staan op mijn cd werken die soms nog nooit eerder professioneel op een cd zijn vastgelegd. Die toewijding, die keuzes, worden ook opgemerkt. Dat, en een dosis geluk.

Want ik had het geluk dat ik het Grachtenfestival en mijn eerste beurs van de *VandenEnde Foundation* kreeg. Zo kon ik in Londen terecht en daar kwamen weer andere dingen uit voort.

Stem

Zelfs de samenwerking met Gerold Huber voor mijn cd is het gevolg van zo'n ketting van gelukkige gebeurtenissen. Een goede vriendin van mij is ook een vriendin van hem en vertelde dat hij iemand zocht om in te vallen in München als bariton. Niet alleen had ik tijd, ik kende ook de muziek, dus ik vloog erheen en het klikte heel goed tussen ons. We hebben contact gehouden en daaruit is uiteindelijk deze samenwerking voortgekomen. Maar goed, veel liever dan filosoferen, liever dan hier vertellen over hoe het met me gaat, praat ik door de muziek die ik kies, door te zingen.

Het is het allermooiste als mensen je leren kennen door je stem.'

Bariton Raoul Steffani ontving in 2017 studiebeurs van € 3.562 voor privé zanglessen in Londen bij de sopraan Nelly Miricioiu.

Op 30 oktober 2018 presenteert Raoul Steffani, begeleid door pianist Gerold Huber, in de Kleine Zaal van Het Concertgebouw zijn nieuwste cd getiteld Deep in a dream.

Danser Sedrig Verwoert

De cirkel is rond

Sedrig Verwoert (1992) volgde het Peridance Contemporary Dance Program in New York.

Dromen waarmaken

'Ik heb altijd de ambitie gehad om naar New York te gaan, en toen ik er eenmaal was, had ik de mogelijkheid om te blijven, bij de Peridance Contemporary Dance Company. Maar ik aarzelde, kreeg een aanbieding om in Israël te werken, bij de Kibbutz

*Soms blijkt dat de realiteit helemaal niet is zoals je die droomde.
Je moet het in de praktijk ontdekken*

Contemporary Dance Company, en heb daar twee seizoenen gedanst. Toen nam ik ontslag. Want het voelde nog niet goed. Ik dacht diep na, wat wilde ik echt? Ik kreeg een aanbieding om naar Denemarken te gaan, maar de onrust was niet over. Het is gek, als je je dromen waar kunt maken, blijkt soms dat de realiteit helemaal niet is zoals je die droomde. Zo iets moet je in de praktijk ontdekken.

Mail

Toen kreeg ik een mail van Emio Greco of ik wilde auditeren. Op 29 augustus 2017 heb ik auditie gedaan en sindsdien dans ik bij ICK (voorheen International Choreographic Arts Centre), van Emio Greco en Pieter C. Scholten, fulltime. Ik ben dus weer terug in Nederland, maar anders dan ik er wegging. Ik dans het repertoire van een choreograaf die ik bewonder, mijn interesse voor choreografie is gegroeid, ik mocht vorig jaar de eindvoorstelling van de afdeling Urban en Contemporary van de Theaterschool Amsterdam choreograferen. Ik weet sindsdien: ik wil me blijvend aan dans verbinden en me meer verdiepen in het choreograferen.'

Sedrig de danser

In 2013 won Verwoert de eerste prijs bij Eurovision Young Dancers, met een choreografie die hij samen met Marco Gerris (ISH) maakte. Eerder deed hij al mee aan So You Think You Can Dance. Het waren *boosts* voor zijn danscarrière. 'Het maakte me zichtbaar. Opeens was ik niet meer alleen 'de danser', maar 'Sedrig de danser'. En dat levert een heel ander soort aanbiedingen op. Mensen die mij wilden om wie ik ben, niet omdat ik een hokje moet passen. Een enorm verschil. Ik bedoel, tot dat moment

Sedrig Verwoert in 'Ziel/Rouh', een samenwerking tussen ICK en het Amsterdams Andalusisch Orkest

had ik, terwijl ik nog studeerde, ook overal audities gedaan, maar werd ik nergens aangenomen. Ze vonden me te 'eigen'. Nu mag ik juist mezelf zijn. Hoewel dat dus ook heel veel werk is, haha.

Groener

Maar goed, choreografie en me verder verdiepen in dans, dat zijn nu mijn ambities. Ik zou een platform willen oprichten waarbij dansvormen samenkomen: urban, modern, ballet. En ik ben blij dat ik bij ICK dans, dat ik terug ben in Amsterdam; de cirkel is rond. Het is goed dat ik hier ben. Want als ik iets heb geleerd is het dit: het gras aan de overkant is niet groener.'

Sedrig Verwoert ontving in 2014 een beurs van € 7.500 voor zijn studie bij het Peridance Contemporary Dance Program in New York.

UKI-UKI. ACRYL OP DOEKEN BLADGOUD 2012 - KUNSTENAAR MATSUURA HIROYUKI (1964-) - BRUIKLEEN TOKYO GALLERY BTAP

*Tentoonstelling
'Cool Japan',
mede mogelijk
gemaakt door het
Blockbusterfonds*

4

Culturele evenementen voor een breed publiek

Blockbusterfonds

De oorsprong

Het Blockbusterfonds werd in 2012 op initiatief van de *VandenEnde Foundation* in het leven geroepen. Voor de duur van vijf jaar werd een samenwerkingsovereenkomst aangegaan tussen het Prins Bernhard Cultuurfonds, VSBfonds, de *VandenEnde Foundation* en de BankGiro Loterij.

Doel van dit samenwerkingsverband is om belangrijke, culturele evenementen voor een breed publiek mogelijk te maken. Met als beoogd neveneffect een gunstig economisch rendement voor de organiserende instelling en diens vestigingsplaats of regio.

De drie deelnemende fondsen leggen ieder jaarlijks € 1,5 miljoen in, de BankGiro Loterij zorgt jaarlijks voor een 'gegarandeerde kaartafname' oplopend tot maximaal € 3 miljoen per jaar.

De bijdragen van het Blockbusterfonds hebben de vorm van (garantie) leningen waarmee de betreffende instelling zijn marketinginspanningen voor het evenement kan versterken. Deze leningen moeten worden terugbetaald. Tenzij de organiserende instelling gemotiveerd kan aantonen de lening niet te kunnen terugbetalen. In dat geval kan de lening gedeeltelijk of geheel worden kwijtgescholden.

Revolving fund succesvol

Op grond van een evaluatieonderzoek werd eind 2016 vastgesteld dat de werkwijze van het Blockbusterfonds als *revolving fund* duidelijk voorziet in een behoefte. Het systeem van leningen en garanties functioneerde naar tevredenheid van alle betrokken partijen. Het merendeel van de medegefinancierde projecten heeft dankzij extra marketinginspanningen een groter publiek weten te bereiken, met ook daadwerkelijk gunstige economische effecten. Vrijwel alle verstrekte leningen werden terugbetaald en verstrekte garanties werden niet of slechts gedeeltelijk aangesproken. Bovendien werd vastgesteld dat over de periode van de eerste vijf jaar iedere door de drie deelnemende fondsen geïnvesteerde euro ruim 3,2 maal aangewend kon worden ter dekking van leningen en garantstellingen. De conversie van de door de BankGiro Loterij aangekochte kaarten, oftewel de mate waarin loterijwinnaars ook daadwerkelijk gewonnen toegangskaarten hebben geconsumeerd, vertoonde ook in 2017 een stijgende lijn, en bedroeg in sommige gevallen 100%.

*Theatervoorstelling 'Mare' van Theatergroep Vis à Vis,
mede mogelijk gemaakt door het Blockbusterfonds*

Deze resultaten, gecombineerd met de fraaie projecten, de effectieve werking van het fonds en de positieve respons van de begunstigde instellingen, hebben de partners van het Blockbusterfonds doen besluiten om de samenwerking voor onbepaalde tijd voort te zetten.

De partners van het Blockbusterfonds hebben besloten om de samenwerking voor onbepaalde tijd voort te zetten

2017

Doordat de meeste leningen terugbetaald of niet opgevraagd werden, ontstond in de loop van de eerste vijf jaar een financiële buffer die maakte dat in 2017 de begrote reservering slechts ten dele aangesproken hoefde te worden. Om bovenmatige fondsvorming te voorkomen is in de hernieuwde samenwerkingsovereenkomst vastgelegd dat de participerende fondsen aan het einde van het boekjaar, volgend op het boekjaar waarin de reservering voor het Blockbusterfonds is gemaakt, het saldo van die reservering kunnen laten vrijvallen en aanwenden voor eigen projecten.

Het totaalbedrag aan toegekende leningen bedroeg € 835.000. De gemiddelde hoogste lening was € 119.285.

De in het Blockbusterfonds samenwerkende partners droegen in 2017 ieder een vierde deel van de organisatiekosten, te weten € 45.000 per partner.

Joop en Janine van den Ende vertegenwoordigen de *VandenEnde Foundation* in het bestuur van het Blockbusterfonds. Janine van den Ende en directeur Ryclef Rienstra zijn namens de *Foundation* lid van de Stuurgroep die de aanvragen in eerste aanleg beoordeelt. Het bestuur van het Blockbusterfonds kwam in 2017 eenmaal bijeen, de Stuurgroep zesmaal.

Nieuwe projecten

Ook in 2017 werden weer enkele opmerkelijke en succesvolle evenementen gerealiseerd met financiële steun van het Blockbusterfonds: zes tentoonstellingen, drie theaterproducties en twee festivals werden in 2017 afgerond. Opvallend succesvolle projecten waren de live poppentheatervoorstelling *Watskebert*, de musical *Fiddler on the Roof*, de herneming van de locatietheatervoorstelling *Het Pauperparadijs* in Veenhuizen, de tentoonstelling *Cool Japan* in het Museum Volkenkunde Leiden en het Tropenmuseum Amsterdam, *Nineveh* in het Rijksmuseum van Oudheden Leiden, de fototentoonstelling van *Peter Lindbergh* in de Kunsthal Rotterdam en *Hollandse Meesters* in de Hermitage Amsterdam.

Voor meer informatie over het Blockbusterfonds en projecten, zie www.blockbusterfonds.nl

STEDELIJK

MUSEUM

MACHINE SPEKTAKEL

JEAN TINGUELY

AMSTERDAM

t/m 5 mrt 2017

Stedelijk Museum Amsterdam is een organisatie met een maatschappelijk doel. Het museum is toegankelijk voor iedereen. Het museum is toegankelijk voor iedereen. Het museum is toegankelijk voor iedereen.

FOTO: ROY BEUSKER

Erevoorzitter Koningin Máxima met vier jonge muziktalenten bij het Kerst MuziekGala 2017 van Méér Muziek in de Klas

5

De vruchten worden geplukt

Méér Muziek in de Klas

‘Het gaat goed, maar we zijn er nog niet’, aldus directeur Jantien Westerveld over de ontwikkelingen van haar Stichting Méér Muziek in de Klas. De stichting heeft als doel dat in 2021 alle basisscholen structureel muziekonderwijs verzorgen. De stichting Méér Muziek in de Klas werd in 2015 mede op initiatief van de *VandenEnde Foundation* opgericht. Sedertdien heeft de *Foundation* de stichting financieel ondersteund, waarover in een eerder jaarverslag al werd bericht. Tijd voor een nieuwe tussenstand.

Bewustwording

Het vorige gesprek (zie Jaarverslag 2016) ging over het belang van bewustwording. Toen was de stichting net twee jaar bezig en was er naamsbekendheid nodig. Niet vanwege die naamsbekendheid op zichzelf, maar vanwege de betekenis van de naam, Méér Muziek in de Klas; daar moesten en moeten alle basisscholen van Nederland van doordrongen raken. Want muzieklles, zo bleek onlangs weer uit grondig onderzoek*, heeft niets dan voordelen, ook educatief. Kinderen worden

*Muzieklles, zo bleek onlangs weer uit grondig onderzoek,
heeft niets dan voordelen, ook educatief*

niet alleen gelukkiger van muziekonderwijs, maar – meer meetbaar en dus prettig voor scholen – ze kunnen ook hun intelligentie beter in woorden uitdrukken, beter plannen, zich beter beheersen. Niets dan winst.

Muziekgala

Eén van de eerste manieren om Méér Muziek in de Klas landelijk meer bekendheid te geven is een wedstrijd voor schoolklassen, die als televisieprogramma *Lange Leve de Muziek Show* te volgen is bij de AVROTROS bij de publieke omroep. Met als jaarlijkse apotheose het *Kerst MuziekGala*. De beste basisscholen – uit iedere provincie één – treden op tijdens het gala. In 2017 vond dit plaats in Ahoy Rotterdam. Koningin Máxima is, als erevoorzitter van het Platform Ambassadeurs van de stichting, ook nauw betrokken bij het *Kerst MuziekGala*. Zij ontving hiertoe vier musicerende kinderen in haar privéverblijf De Eikenhorst met wie zij in gesprek ging over wat muziek voor hen betekent.

FOTO: ALEXANDER VANDER LINDE

Kick off 'Lang Leve de MuziekShow'

5000 kinderen

Het initiatief is succesvol: het *Kerst MuziekGala* in Ahoy trok 7000 bezoekers, onder wie 5000 kinderen. De uitzending van het *Kerst MuziekGala* op NPO 1 trok ruim 1,3 miljoen kijkers. Westerveld: 'We merken dat veel basisscholen inmiddels doordrongen zijn van het feit dat muziek op school iets belangrijks is. Dankzij de constante media-aandacht en zeker ook door de inspanningen van erevoorzitter Koningin Máxima staat het onderwerp overal op de agenda.' Inmiddels blijkt dat op het moment waarop de basisscholen betrokken raken, de kinderen natuurlijk ook aan de slag gaan met in hún slipstream de ouders. Zo kon het zijn dat een leerkracht die deelnam aan het 'zingen onder de douche' – onderdeel van de Show – een ketting van bad-eendjes droeg. Gekregen van de ouders als *toi toi*. Westerveld: 'Het hielp hem geloof ik niet bij het raden van de liedjes, maar het toont wel de onderlinge betrokkenheid.'

Doorpakken

Er is dus enthousiasme, er zijn succesvolle initiatieven, maar veel scholen moeten de stap nog zetten naar de 'activatie' van dat enthousiasme, liefst op een structurele manier. Westerveld: 'Op dit moment zijn er ongeveer 1700 scholen die gebruik maken van de driejarige subsidieregeling Impuls Muziekonderwijs. Op een totaal van ongeveer 6800 basisscholen is dat dus één vierde van alle basisscholen in Nederland. Dus inmiddels wil – of geeft al – een vierde van alle basisscholen structu-

reel muziekonderwijs in de klas. Het is overigens niet echt makkelijk om harde cijfers te geven, want er waren natuurlijk al scholen met speciale aandacht voor muziek, zoals bijvoorbeeld de cultuurprofiel scholen. Bovendien zijn er ook initiatieven die niet van ons komen, maar die leerkrachten op eigen houtje ontwikkelen. Maar we kunnen in ieder geval stellen dat hoe meer stimulans er is, hoe meer scholen meedoen. Dat is pure winst.'

Inmiddels wil, of geeft al een vierde van alle basisscholen structureel muziekonderwijs in de klas

Lesmethodes

Niet alle basisscholen weten meteen welke lesmethode geschikt voor ze is. Dus vroeg Méér Muziek in de Klas aan hun partner het Landelijk Kennisinstituut Cultuur-educatie en Amateurkunst (LKCA) om daar ordening in aan te brengen. De lesmethodes zijn nu overzichtelijk terug te vinden op de website van het LKCA en dat helpt scholen vaak enorm.

Een aspect aan muziekonderwijs dat nog wat meer aandacht kon gebruiken was het 'zelf creëren'. Westerveld: 'Bij een instrument zit er toch een behoorlijke tijd tussen de eerste noot en dat het echt klinkt. Nu is er bijvoorbeeld de workshop Digitaal Componeren. Ook weer in de vorm van een wedstrijd, en in samenwerking met Samsung: welke school componeert de mooiste ringtone van Nederland? Ik ben bij zo'n workshop geweest en dat is fantastisch om te zien: anderhalf uur lang is de hele klas super intensief bezig. Niemand kliert, niemand hoeft naar de wc; en aan het einde van de workshop is er resultaat. Dat is een leuke manier om muziekonderwijs te starten. Dat is ook: luisteren naar muziek vanuit een nieuwe invalshoek.'

*Niemand kliert, niemand hoeft naar de wc;
en aan het einde van de workshop is er resultaat*

Gemak

'Scholen moeten al zoveel' is een vaak gehoorde verzuchting, vooral van de scholen zelf. Om dan ook nog muziekonderwijs aan het curriculum toe te voegen, voelt bijna als een brug te ver. Westerveld: 'Toen we begonnen, bleek dat de 11 procent van de leerkrachten zich senang voelden bij het geven van muziekles: 89 procent voelde zich 'handelingsverlegen'. Dus zijn we naar de bron gaan kijken. We gingen in gesprek met de pabo's.' Met succes. Dankzij een speciale stimuleringsregeling voor pabo's en muziekonderwijs, voluit: Regeling Professionalisering Muziekonderwijs Pabo, wordt er nu op 23 van de 27 pabo's vanaf september 2018 gedurende drie jaar gewerkt aan het versterken van het muziekonderwijs binnen het curriculum. 'Dat levert later weer daadkrachtige en deskundige leerkrachten op.'

Méér Muziek in de Klas Lokaal

Het bereiken van 'nieuwe' basisscholen en aandacht voor muziek op de pabo's zijn echte mijlpalen. Maar er is meer. Van groot belang de komende tijd, is ook de verankering van muziekonderwijs in de lokale infrastructuur. Natuurlijk waren er al eerder onderling contacten tussen verschillende spelers in een regio. Maar al snel bleek dat bijvoorbeeld een school wel met een muziekschool spreekt, en een muziekschool ook met een conservatorium, maar dat bijna nooit alle partijen met elkaar aan tafel zitten. Dus werd in samenwerking met Paul de Rook, wethouder van de gemeente Groningen en ambassadeur van Méér Muziek in de Klas, een pilot opgezet waarbij al die partijen wél samen kwamen: Méér Muziek in de Klas *Lokaal* Groningen.

Het is een onderlinge bevestiging dat je het structureel met elkaar gaat aanpakken

Westerveld: 'Uiteindelijk hebben elf partijen een convenant ondertekend met een actieplan per partij, uitgezet in de tijd. Dan zet je elkaar op scherp en kleur je het plaatje ook heel duidelijk in. Het is een onderlinge bevestiging dat je het structureel met elkaar gaat aanpakken. Ook – en dat is natuurlijk belangrijk – nadat de subsidie ophoudt.'

Model

Westerveld: 'Dat model van Méér Muziek in de Klas *Lokaal* rollen we nu uit over het land, we zijn met zo'n 15 à 20 regio's bezig. Het is een model dat wel steeds weer op maat moet worden gemaakt, want overall is de infrastructuur net anders. De vraag is echter steeds hetzelfde: Hoe kunnen we met elkaar groeien? Hoe kunnen provincies, steden, scholen en lokale initiatieven zoals muziekscholen maar ook het bedrijfsleven elkaar helpen. Zodra partijen bij elkaar aan tafel gaan zitten en een gemeenschappelijk doel formuleren – of blijken te hebben – begint er iets te zinderen.'

Steun

Nu de notie van 'Méér Muziek in de Klas' eenmaal rondzingt, komt er ook meer steun uit het bedrijfsleven. Mooi voorbeeld is een project dat begon bij Marc van Kessel, coördinator muziek in Meierijstad in Oost Brabant. Door de inspanningen van Van Kessel en de gemeenten, startten daar in 2017 op maar liefst 32 scholen wekelijkse lessen voor 104 klassen met ruim 2700 leerlingen van de groepen 4, 5 en 6. De gemeente Meierijstad trekt er de komende vier jaar €100.000 per jaar voor uit. Maar het bedrijfsleven doet ook mee: dat draagt in 2017 €180.000 bij aan de zogenaamde 'Cirkel van Talent', zoals het scholenproject genoemd wordt. De jaren erna zal het bedrijfsleven minimaal anderhalve ton blijven bijdragen. Het zijn zeker niet de enige initiatieven, aldus Westerveld. 'Behalve betrokkenheid van het bedrijfs-

leven krijgen we ook aanvragen van particulieren die schenkingen overwegen. Of die de opbrengst van een feest aan ons geven.'

Vruchten

Er worden dus vruchten geplukt van het effect van de bewustwordingscampagne, de pabo's leiden leerkrachten op met meer muzikaal bewustzijn en in de toekomst wordt muziekonderwijs in steeds meer provincies verankerd. Westerveld: 'In 2018

Er worden dus vruchten geplukt van het effect van de bewustwordingscampagne

zijn er drie volledige provincies die meedoen met Méér Muziek in de Klas Lokaal, die hebben we dan helemaal bereikt. Friesland, Limburg en Zeeland. Dat zijn relatief dunner bevolkte provincies, waardoor er een collectief gevoel heerst. Bij grotere provincies pakken we deelgebieden aan. Maar stel dat het lukt om er ieder jaar wéér drie provincies bij te krijgen, dan ben je in 2021 dus klaar. Wat dat betreft wissel ik nogal van gedachte: soms denk ik: dit is té ambitieus, dit gaat nooit lukken. De andere keer denk ik: we redden het. Dan staat er in 2021 een fantastisch team klaar. Het team van Méér Muziek in de Klas; goed op elkaar ingespeeld, getraind in het volbrengen van complexe taken.'

Voor meer informatie over Méér Muziek in de Klas, zie www.meermuziekindeklas.nl

* Longitudinal analysis of music education on executive functions in primary school Children. Jaschke, A.C.; Honing, H.J.; Scherder, E.J.A. Bron: https://pure.uva.nl/ws/files/22201134/fnins_12_00103.pdf

Het initiatief voor Méér Muziek in de Klas ontstond in 2014 op instigatie van Koningin Máxima. Toenmalig minister Bussemaker van OCW liet een 'Handreiking Muziekonderwijs 2020' opstellen, waarin allerlei routes werden geopperd die van positieve invloed zouden kunnen zijn op het muziekonderwijs. Gekoppeld aan die Handreiking kwam er een aantrekkelijke subsidie voor het (speciaal) basisonderwijs om meer muziek in de klas te stimuleren, de zogenaamde Impuls muziekonderwijs, uitgevoerd door het Fonds voor Cultuurparticipatie. De Handreiking was tevens het startschot voor de Stichting 'Méér Muziek in de Klas'. Hierdoor werd niet alleen de minister in haar ambitie geholpen, maar ook schoolbestuurders, docenten, ouders en uiteindelijk de leerlingen konden met al hun vragen en plannen op één plek terecht.

Voor het realiseren van meer muziekonderwijs stelde toenmalige minister Bussemaker 25 miljoen euro beschikbaar. Later kwam daar nog 4,6 miljoen bij. Onlangs maakte minister Van Engelshoven bekend dat bedrag nog eens met 5 miljoen te verhogen. Niet alleen het Rijk investeerde, ook de BankGiro Loterij verstrekke een zeer forse bijdrage. Daarnaast ontvangt de stichting substantiële ondersteuning van private fondsen zoals de *VandenEnde Foundation*, het Prins Bernhard Cultuurfonds, het VSBfonds en nog enkele kleinere fondsen. Tenslotte is er het bedrijfsleven als medefinancier en dragen gemeenten en provincies op allerlei manieren bij aan Méér Muziek in de Klas. Wat betekent dat men de handen ineenslaat om de muzikale infrastructuur in eigen regio te versterken. De rol van Méér Muziek in de Klas is daarbij die van verbinder en stimulator.

In de periode 2016-2017 droeg de VandenEnde Foundation € 2.940.000 bij aan de activiteiten van Méér Muziek in de Klas.

De Nationale Opera
presenteert

Opera Forward Festival '17

18
t/m
31
maart

New
Voices
New
Visions

Studenten
€ 15
Jongeren onder 25
€ 20

 NATIONALE OPERA & BALLET

Operaforward.nl

Founding partners Opera Forward

FONDS 21

VandenEnde
FOUNDATION

Partners Opera Forward

Erasmus
FONDS

dioraphte

6

Bouwen aan de toekomst van de opera

Opera Forward Festival 2017

Het Opera Forward Festival is een initiatief van De Nationale Opera en staat onder de artistieke leiding van Pierre Audi. Met de eerste editie in 2016, mede mogelijk gemaakt door een grote schenking van de *VandenEnde Foundation* ter gelegenheid van zijn 15-jarig bestaan, werd een hoogwaardig operafestival neergezet, dat ruim baan geeft aan jonge operatalenten. Niet alleen zangers en musici maar ook regisseurs, scenografen en componisten werd de kans geboden hun talent aan het publiek te tonen. In het kader van zijn missie om jong talent te stimuleren, ondersteunde de *Foundation* het OFF in 2017 opnieuw als 'founding partner'.

Zes indrukwekkende opera's, zes talent-producties door studenten, inspirerende Talks en Aftertalks, masterclasses, workshops en verrassende ontmoetingen maakten 2017 opnieuw tot een geslaagde editie van het Opera Forward Festival (OFF). Deze tweede editie leverde nieuw publiek op waaronder meer jongeren. Tijdens OFF '17 bezochten in totaal bijna 16.000 mensen het festival. Van dat aantal was 26%

26% nieuw publiek, waaronder veel jongeren en studenten

nieuw publiek, waaronder veel jongeren/studenten. Ruim 32% van de kaartkopers was onder de 35 jaar. De gemiddelde zaalbezetting was 89%. Opvallend was ook het grote aantal verschillende media en doelgroepen dat bereikt is. Daarnaast vonden er unieke nieuwe samenwerkingen tussen opleidingsinstituten plaats.

Ruggengraat

Het centrale thema van het festival was Macht/Onmacht.

De operaproducties vormden de ruggengraat van het festival. OFF '17 bevatte zes operaproducties (21 voorstellingen), waarvan maar liefst drie wereldpremières. De opera *Wozzeck* van Alban Berg vormde het hart van OFF '17. De opera staat bekend als de eerste opera over de onderklasse. De geniale regie van Krzysztof Warlikowski leverde fenomenale prestaties van de zangers op, die met psychologisch inzicht hun rollen uitdiepten.

Het thema Macht/Onmacht kwam ook terug in de wereldpremière van *The New Prince*, gebaseerd op het roemruchte boek *De heerser van Machiavelli*. Een bijzonder team, samengesteld uit Mohammed Fairouz (componist), David Ignatius (librettist)

en Lotte de Beer (regie) maakte van grote gebeurtenissen in de wereldpolitiek wervelend en verrassend muziektheater. Strak gechoreografeerd en fraai gezongen – met een vleugje Trump.

Met Opera Trionfo als partner werd bovendien het eerste deel van de cyclus *The sign of the times: Fortress Europe* gepresenteerd in de Rabozaal van de Amsterdamse Stadsschouwburg. Regisseur Floris Visser en componist Calliope Tsoupaki gaven een indringend beeld van de vluchtelingenproblematiek. Het actuele thema leidde tot veel discussies en was daarmee geslaagd in z'n opzet. Voor *Fortress Europe* werd gebruikgemaakt van het Studentenkamerkoor.

Het gezelschap van Lotte de Beer, Operafront, beleefde een wereldpremière in het Compagnietheater met de voorstelling van *Caliban* (van componist Moritz Eggert), gebaseerd op het gelijknamige personage uit Shakespeares *De Storm*. In de voorstelling werd een balans gezocht tussen realisme en surrealisme, tussen droom en werkelijkheid, spot en sarcasme. Dit alles in een rauwe, minimalistische encensering.

Muziektheater Transparant gaf in het Muziekgebouw aan 't IJ twee voorstellingen van *And you must suffer*. Een bijzondere uitvoering van een overbekend, maar zelden als opera geënceneerd werk: de Johannes Passion van Bach, met toevoeging van

'Fortress Europe' van Calliope Tsoupaki, een productie van De Nationale Opera tijdens het Opera Forward Festival

twee korte werken van de componisten Annelies van Parys en Samir Odeh-Tamini. Het leverde een ontroerende uitvoering op, midden in de passietijd.

Tot slot was er aandacht voor de radicale, utopische, zevendelige, 29 uur durende operacyclus *LICHT* van Karlheinz Stockhausen. Tijdens OFF '17 werden onder de

Aus LICHT, voor de toehoorder zowel een uitdaging als een unieke zintuiglijke ervaring

noemer *Preview aus Licht* twee delen van dit enorme werk ten gehore gebracht. De extreme muzikale complexiteit van deze cyclus maakte het voor de toehoorder zowel een uitdaging als een unieke zintuiglijke ervaring. Met de uiteindelijke uitvoering op het toneel van Nationale Opera en Ballet viel alles op z'n plaats: jonge musici, studenten van het Koninklijk Conservatorium hadden zich het idioom van Stockhausen eigen gemaakt, onder het toeziend oog van Stockhausens weduwe Kathinka Pasveer. Een muzikale opstap naar de toekomstige uitvoeringen in juni 2019. Alle voorstellingen werden afgesloten met een 'Aftertalk' in het betreffende theater. Een aantal van die 'talks' werden gemodereerd door jonge dramaturgiestudenten, die bij de vorige editie hun talent al bewezen.

Mini-opera's

Naast de grote nieuwe, vernieuwde en vernieuwende opera's, waren er ook zes 'studentenopera's' oftewel mini-opera's van vijftien minuten per stuk. Deze werden met name uitgevoerd op de dag van de New Talents. Ruim 400 studenten werkten voorafgaand aan het festival in interdisciplinaire teams aan deze opera's. Studenten van alle Nederlandse conservatoria, de Academie voor Theater en Dans, de Film-

OFF gaf op meerdere manieren een boost aan de carrière van vele jonge operatalenten

academie, de Rietveld Academie, Writing for Performance HKU en de UvA. Vertrekend vanuit Georg Büchners *Woyzeck* zochten zij naar nieuwe vormen om het thema Macht/Onmacht in een opera tot uitdrukking te brengen. Dit alles onder de bezielende leiding van Anthony Heidweiller.

Het is bedoeling om deze 'pool' van studenten ook ieder jaar uit te breiden en uit te diepen. Opdat het aanbod groter en beter wordt.

De mini-opera's vormden een brug tussen conservatorium, toneelschool en designopleiding enerzijds, en de wereldtop van DNO en de internationale operawereld anderzijds. OFF gaf zo op meerdere manieren een boost aan de carrière van vele jonge operatalenten.

OFF Days

De mini-opera's werden uitgevoerd tijdens de drie zogenaamde OFF Days: dagen met volle aandacht voor de randprogrammering: openbare workshops, master-

Boven verwachting goed bezocht door een jong en gevarieerd publiek

classes en lezingen. De eerste dag had als titel: New Compositions, de tweede dag New Talent, en de derde dag New Voices.

De drie OFF Days waren een groot succes, met veel bezoekers (ruim 2100) en een hoog percentage nieuw publiek (26%). Het zwaartepunt lag op de vrijdagavond van New Talents. Deze dag was boven verwachting goed bezocht door een jong en gevarieerd publiek.

Ook volgend jaar zal deze opzet behouden blijven. Met nog meer nadruk op een doorlopend programma, zodat bezoekers makkelijker kunnen aansluiten als ze een programmaonderdeel missen.

Nieuwe generatie

Op de dag van New Compositions verdiepten jonge makers zich samen met het publiek een middag lang in de (on)macht van de operamaker. Welke machtsrelaties zijn er werkzaam binnen het artistieke team van een operaproductie? Hoe verhouden

Een hoogwaardig operafestival dat ruim baan geeft aan jonge operatalenten

zij zich tot machtsvraagstukken in de wereld om hen heen? Tot slot: hoe kan kunst de wereld veranderen?

Op de dag van New Talents kon het publiek kennismaken met een nieuwe generatie operamakers. Parallel spraken vijf prominente kunstenaars – Nazmiye Oral, Renzo Martens, Ola Mafaalani, David Ignatius en Merlijn Twaalfhoven – vanuit hun persoonlijke visie over het thema Macht/Onmacht en gaven het centrale thema zo verdieping.

Deze drukbezochte festivaldag werd afgesloten met een spetterend feest gehost door The Rest is Noise met Geo Wyeth en Arif.

De derde dag was gewijd aan New Vocals. Tijdens New Vocals kon het publiek kennismaken met een nieuwe generatie zangers en muzikanten. De vermaarde koordirigent Hannah Conway gaf een masterclass zangimprovisatie voor studenten van de verschillende Nederlandse conservatoria, met een presentatie voor publiek. Ook was er de openbare workshop Syrisch lied, onder leiding van Jonas Bisquert en Aeham Ahmad. Het mondde uit in een gezamenlijk gezongen Arabisch lied.

De befaamde koorleider Ching-Lien Wu tenslotte, gaf een openbare masterclass

aan klassiek zangers van Nederlandse conservatoria, gevolgd door een presentatie in de foyer. De tachtig zangstudenten die deelnamen aan de Masterclass van Ching-Lien Wu hadden al een voortraject achter de kiezen. Ze waren een dag op bezoek geweest bij de leden van het koor van DNO. Ook namen ze deel aan een muzikale repetitie van het koor, en werd een deel van een toneelrepetitie van *Wozzeck* bezocht. Zo was deze masterclass niet alleen een technische verrijking maar leverde ook meer inzicht op in de beroepspraktijk van de operazanger.

Nog beter en groter

OFF '17, dat plaatsvond van 18 t/m 31 maart 2017, was goed bezocht met een enthousiast publiek. Op basis van de ervaringen met de eerste twee edities is DNO voornemens om in 2018 alles nog iets beter en iets groter te doen, met bijvoorbeeld de Meervaart als nieuwe locatie in de programmering. De doelstelling om 8% studenten onder de bezoekers te krijgen is ruimschoots gehaald. Van de bezoekers had 26% nog niet eerder een ticket bij Nationale Opera & Ballet gekocht en is daarmee te typeren als nieuwe bezoeker. Hierbij valt op dat vooral de OFF-activiteiten – de OFF DAYS met de mini-opera's – en de producties *Caliban* en *Fortress Europe* veel nieuwe bezoekers trokken.

De programmering van OFF '17 was minder breed dan OFF '16. Door een volledige focus op hedendaags werk kostte het meer moeite om jong publiek naar zaalproducties als *Wozzeck* te krijgen (12% nieuw publiek). Dit bleek vorig jaar met *il Matrimonio segreto* bijvoorbeeld wel heel goed te lukken. Volgend jaar staat de Talent-productie *Trouble in Tahiti* geprogrammeerd, wat waarschijnlijk meer nieuw publiek zal trekken.

In 2018 wordt eerder urgentie en *buzz* rondom het festival ontwikkeld, want zelfs met twee extra zaalproducties ten opzichte van 2016 bleef in 2017 de kaartverkoop – ondanks een prima zaalbezetting – iets achter. Ook waren de producties zo kort op elkaar geprogrammeerd dat er op het gebied van de kaartverkoop weinig voordeel kon worden gehaald uit de positieve recensies.

Door het combineren van grote opera's, mini-opera's vol talenten en randprogrammering met minstens zoveel 'nieuwe stemmen', is het gelukt om niet alleen het huidige operapubliek te trekken maar ook een aanzienlijk aantal nieuwe bezoekers, waaronder veel jongeren. Met de succesvolle edities van OFF in maart 2016 en 2017 is de lat erg hoog gelegd voor volgende edities. Het doel blijft echter hetzelfde: het bouwen aan de toekomst van de opera als relevante, urgente kunstvorm die een breed publiek aanspreekt.

Met een bijzondere bijdrage van € 150.000 was de VandenEnde Foundation in 2017 opnieuw 'Founding Partner' van OFF.

7

Toegekende bijdragen 2017

Beurzen

Muziek klassiek

Charlotte Spruit

Violiste Charlotte Spruit (2000) studeert sinds haar vierde bij Coosje Wijzenbeek en nam ook deel aan haar strijkersgroep de Fancy Fiddlers. In 2008 werd ze toegelaten tot de Jong Talentklas van het Amsterdamse Conservatorium. Charlotte won diverse prijzen en trad op als soliste bij onder andere het 'Kinderprinsengrachtconcert' in

Amsterdam. In 2013 was ze één van de solisten bij het concert van Vivaldi voor Vier Violen, gegeven door het Yehudi Menuhin Schoolorkest. Ze is uitgenodigd om deel te nemen aan het Next Generation Festival in Bad Ragaz in Switzerland en momenteel is zij lid van het Esperanza Ensemble.

Voor het bekostigen van haar eerste studiejaar viool aan de Guildhall School of Music & Drama, Londen, ontving Charlotte een beurs van € 7.500.

*Uit het verslag van Charlotte Spruit
Sinds september 2017 studeer ik in Londen, aan de Guildhall School of Music & Drama. Ik heb het hier*

enorm naar mijn zin. Ik ben ontzettend blij met mijn docent, David Takeno. Hij inspireert mij heel erg en zijn enthousiasme tijdens de lessen motiveert enorm. Hij is heel veelzijdig en heeft ontzettend veel kennis van muziek, waardoor elke les weer verrassend is en ik na elke les weer met een enorme hoeveelheid nieuwe kennis de deur uitstap.

Naast mijn privélessen met David Takeno volg ik uiteraard meer lessen in mijn school. Zo volg ik bijvoorbeeld ook compositielessen, muziektheorie en muziekgeschiedenis. Ik speel ook veel kamermuziek: ik speel in een strijkkwartet en een pianotrio. Met beide ensembles krijg ik ook elke week les van docenten van mijn school. Vanaf volgend jaar hoop ik ook nog als bijvak barokviool te gaan doen, en daarvoor lessen te gaan volgen bij Pavlo Beznosiuk, die zelf ook bij David Takeno heeft gestudeerd.

Mijn school en mijn docent passen ontzettend goed bij mij. De sfeer in school is heel fijn, en ondanks dat ik best wat vakken volg, blijft de focus toch op de vioollessen. Hierdoor kan ik echt alles uit mijn lessen halen wat erin zit. Ik hoop ontzettend dat ik hier de komende jaren kan blijven studeren omdat dit een enorm motiverende omgeving voor mij is.

Fama Koning

Fama Koning (2005) koos op haar zevende voor de cello. Op dit moment studeert zij bij Lenian Benjamins. In juni 2016 werd ze toegelaten tot de Pre-AMT (Academie voor Muzikaal Talent) in Utrecht. Met deze talentklas nam zij deel aan een samenwerkingsproject met het Radio Filharmonisch Orkest en gaf ze in december 2016 een concert onder leiding van Manuel Visser in het Muziekcentrum van de Omroep. Ook zong ze in 2015 in het 'jongenskoor' de Matthäus Passion onder leiding van Madeleine Ingen Housz. In november 2016 won ze als celliste de tweede prijs op het concours van de Muziekcirkel in Driebergen.

Voor haar cello-opleiding aan de Academie voor Muzikaal Talent in Utrecht, ontving Fama een beurs van € 1.200.

Manuel Sanguino

Manuel Sanguino (1998) begon op zesjarige leeftijd met saxofoon aan het conservatorium van Montijo, Spanje. Toen hij negen jaar was kreeg hij zijn eerste pianolessen, waarna hij al snel zijn eerste piano-saxofoonconcert gaf. Als solist speelde hij in Panama met verschillende orkesten en won hij muziekprijzen, onder andere de eerste prijs bij het Jazzfestival Panama 2009 met saxofoon.

Sinds 2011 woont Manuel in Nederland, in 2012 won hij met saxofoon de eerste én de publieksprijs van het Prinses Christina Concours. Manuel zit nu op het Conservatorium van Amsterdam. Hij krijgt pianoles van Mila Baslawskaja. Onlangs won Manuel als pianist de eerste prijs van het Prinses Christina Concours, waar hij het jaar ervoor, in 2016, al tweede werd.

Ter ondersteuning van zijn pianostudie aan het Conservatorium van Amsterdam ontving Manuel een beurs van € 3.500.

Eduard Preda

Eduard Preda (2001) is opgegroeid in een muzikale familie. Op zijn vierde jaar speelde hij al piano en cimbaal met zijn vader, de internationaal bekende jazzmusicus Marius Preda. Zijn eerste pianolessen kreeg hij op zesjarige leeftijd van zijn opa in Holten. Hij zit momenteel op het Gymnasium Sorghvliet te Den Haag, waar hij samen met zijn broertje Thomas, bassist, de muziek verzorgt tijdens diverse evenementen.

Naast zijn klassieke pianostudie, componeert Eduard. Hij improviseert graag in diverse stijlen, waaronder

jazz, wat hem op zijn twaalfde jaar een spontane *piano battle* met jazzpianist Chick Corea opleverde.

In 2014 begon Eduard serieus met zijn klassieke pianostudie bij zijn huidige lerares Jos Kee in Den Haag. Eduard was in 2015 en 2016 finalist bij het Florence Concours en zijn muzikale ontwikkeling verliep zo snel, dat Jos Kee advies inwon bij Jan Wijn. Deze geeft Eduard nu sinds 2017 aanvullende lessen.

Voor het bekostigen van individuele pianolessen bij Jan Wijn ontving Eduard een beurs van € 2.700.

Uit het verslag van Eduard Preda
Sinds 2017 heb ik een beurs van de VandenEnde Foundation voor de aanvullende privé pianolessen bij Jan Wijn. Deze lessen worden gecombineerd met de lessen bij Jos Kee. Tussen mijn twee docenten is een intensief contact over mijn voortgang. De lessen bij Jan Wijn zijn onder meer gericht op technische ontwikkeling, precisie, emotionele verdieping en opbouw van repertoire voor concerten. Ik ervaar deze lessen als zeer inspirerend en leerzaam.

Carter Muller

FOTO: ÖNDER KORUNALP

Carter Muller (2001) is een Nederlands-Amerikaanse klassieke pianist. Carter studeert sinds 2011 aan de Sweelinck Academie in Amsterdam, waar hij les krijgt van Marjès Benoist. In 2012 won hij de eerste prijs van de Talentenjacht van het Concertgebouw Open, het jaar erop haalde hij als allerjongste deelnemer de halve finale van het internationale pianoconcours Young Pianist Foundation. Naast vele optredens op diverse concertpodia was hij verschillende keren op televisie en radio te horen. Zo werd

hij geportretteerd in de NTR-documentaire Nieuwe Meesters en gaf hij een live optreden bij Paul Witteman.

Tijdens zijn studie aan de Sweelinck Academie studeerde Carter al aan de dependance van de Imola Academy in Eindhoven. Hier kreeg Carter maandelijks masterclasses van Andre Gallo, Alessandro Marino en Igor Roma. Na zijn eindexamen werd hij toegelaten tot de opleiding in Italië.

Om de reiskosten en collegekosten voor The International Piano Academy 'incontri col Maestro' in Imola te kunnen bekostigen, ontving Carter een beurs van € 3.350.

Pieterneel Tils

Pieterneel Tils (1999) begon op haar vijfde met vioolspelen. De eerste vijf jaar kreeg ze les van Monique Cornelissen volgens de Suzuki-methode. Op haar elfde werd ze toegelaten tot de Academie voor Muzikaal Talent in Utrecht en kreeg ze les van Liesbeth Ackermans. Sinds 2014 heeft ze les bij Ilona Sie Dhian Ho. Ze heeft masterclasses gevolgd bij Vera Beths, Moshe Hammer, Sonja van Beek, Veselina Manikova, Emmy Verhey, Stéphane Picard en Mauricio Fuks. Voor de masterclasses van laatst-

genoemde ontving ze tweemaal een beurs van de *VandenEnde Foundation*.

Pieterneel soleerde met Combattimento, het Britten Jeugd Strijkorkest, het NOVA symfonie orkest, het Domstad Jeugd Orkest en het Radio Symfonie Orkest. Pieterneel won prijzen tijdens het Prinses Christina Concours en het Britten vioolconcours. Ze won begin 2016 de eerste prijs bij Het Nederlandse Vioolconcours, categorie Davina van Wely (14-17 jaar). In augustus 2016 werd haar de Labberté-Hoedemaker prijs toegekend van het Peter de Grote Festival. Sinds de zomer van 2017 studeert Pieterneel aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag, bij Ilona Sie Dhian Ho.

Voor het volgen van een Masterclass bij Mauricio Fuks, Oxford, Canada, ontving Pieterneel een beurs van € 1.500.

Fragment uit het verslag Pieterneel

Verslag Orford Music Festival, 6 tot 16 juli 2017

Dit jaar heb ik voor de tweede keer masterclasses gevolgd van Mauricio Fuks in Orford, Canada. Dat was de vorige keer zo goed bevallen dat ik het dit jaar niet wilde missen. Het was verplicht om alles bij te wonen en daar heb ik ontzettend veel aan gehad. Door aanwezig te zijn bij elke masterclass, kreeg ik een beter beeld van waar ik internationaal sta, en dat er nog een lange weg te gaan is om de top te bereiken. Het niveau was hoog en dat stimuleerde mij om hard te werken.

In de weken voorafgaand aan de masterclasses in Canada heb ik wat twijfels ontwikkeld over of ik mijn leven wel écht wilde wijden aan de muziek. Ik begon me af te vragen of het echt datgene was wat ik het liefste wilde. Toen ik echter terugkwam van Canada zat ik vol met motivatie en inspiratie en was het voor mij kristalhelder dat vioolspelen echt mijn grootste passie is, en dat ik van muziek houd met heel mijn hart. Professor Fuks is ontzettend inspirerend en liet mij inzien hoe ontzettend prachtig het leven van een muzikant is. Natuurlijk is het niet altijd makkelijk, maar de muziek is het waard. Hij vertelde dat hij, zelfs nu hij geen actiefspeler meer is, nog elke dag zoekt naar nieuwe dingen om te ontdekken binnen de muziekwereld.

Ook heb ik in Canada een soort wake-up call gekregen. Ik moet namelijk hard aan de slag met mijn techniek en hij liet met inzien dat je alleen verschil kan maken als je er elke dag consistent en geconcentreerd aan werkt. Ik heb de motivatie om dat te doen, omdat ik inzie dat het een hoger doel heeft: de muziek. Zonder de juiste technische middelen kun je niet bereiken hoe je het muzikaal gezien echt wilt hebben.

FOTO: HELENE VAN DOMBURG

Hawijch Elders

Hawijch Elders (1998) begon met vioolspelen toen zij zes jaar oud was. Ze volgde lessen van Benzion Shamir en Mea Fontijn, aan de Young Talent Academy van Codarts, Rotterdams Conservatorium en het Rotterdams Hellendaal Muziek Instituut. Ook volgde zij masterclasses bij onder anderen Liza Ferschtman en Emmy Verhey. Hawijch won eerste prijzen tijdens

de Iordens Violdagen en bij concoursen van de Stichting Jong Muziektalent.

In 2016 slaagde ze voor het gymnasium aan het Erasmiaans Gymnasium in Rotterdam. Sinds 2016 vervolgde ze haar vioolopleiding bij Ilya Grubert aan het Conservatorium van Amsterdam, waar ze is geselecteerd voor het volgen van een Excellence programma, Bachelor Klassieke Muziek.

Voor haar deelname aan de Summer Academy International Holland Music Sessions ontving Hawijch een beurs van € 700.

Mayte Levenbach

Mayte Levenbach (2001) begon op vijfjarige leeftijd bij Stieneke Voorhoeve-Poot met lessen volgens de Suzuki methode. Met zeven jaar is ze als één van de jongste leerlingen aan de Jong Talent Afdeling van het Koninklijk Conservatorium te Den Haag aangenomen als leerlinge van Ilona Sie Dhian Ho. Vanaf september 2015 heeft Mayte les van Theodora Geraets, ook aan de Jong Talent Afdeling van het Koninklijk Conservatorium te Den Haag. Mayte heeft op haar jonge leeftijd al zeer veel ervaring met concoursen, optredens met dj Armin van Buuren en een optreden bij DWDD, doordat zij in de finale kwam van het Iordens Viool Concours. Zij heeft van beroemde violisten masterclasses mogen ontvangen, soleerde bij het Residentie Orkest, Grachtenfestival, Delft Chamber Festival en Rotterdams Philharmonisch Orkest. Zomer 2016 heeft Mayte auditie gedaan voor LTG Young Soloists in Zurich dat onder leiding staat van de beroemde vioolpedagoog Alexander Gilman. Onlangs werd Mayte eerste bij het Prinses Christina Concours.

Aan Mayte werd een beurs toegekend van € 6.000 voor het volgen van individuele vioollessen bij Alexander Gilman in Zug, Zwitserland. Echter, zij raakte onverhoopt geblesseerd waardoor zij de voorgenomen lessen niet kon volgen.

Nikola Meeuwsen

Pianist Nikola Meeuwsen (2002) won in 2012, op tienjarige leeftijd, de eerste prijs en de publieksprijs op het Steinway Concours in Amsterdam. In 2014 won hij het Koninklijk Concertgebouw Concours. Nu studeert Nikola bij Marlies van Gent aan de School voor Jong Talent - onderdeel van het Koninklijk Conservatorium Den Haag. Sinds september 2015 studeert hij ook bij maestro Enrico Pace aan de Accademia Pianistica in Imola, Italië.

Voor het volgen van de Zomercursus Piano! Piano! in Laag-Keppel en voor deelname aan het pianofestival International Piano Academy 'Incontri col Maestro' in Imola, Italië, ontving Nikola een beurs van € 7.500.

FOTO: FLORIS NABER

Uit het verslag van Nikola Meeuwse

Dankzij de VandenEnde Foundation kon ik ook dit jaar mijn studie voortzetten aan de Piano Accademia in Imola. Sinds september 2015 studeer ik daar bij maestro Enrico Pace. Ik ga hiervoor iedere maand een week naar Imola. Gedurende die week krijg ik evenveel lessen als normaliter in een maand. Daarnaast kon ik ook deelnemen aan het door de Accademia georganiseerde Imola Piano Festival waar ik verschillende masterclasses kreeg. Ook heb ik deelgenomen aan de piano-cursus in Laag-Keppel van de stichting Piano Piano, waar ik een week lang iedere dag les kreeg van verschillende docenten, waarbij heel gedetailleerd gestudeerd werd op werken van Scriabin en Beethoven.

Theodoor Heyning

Theodoor Heyning (1999) begon op zijn vijfde met de cello. Hij kreeg les van Corine 't Hoen en Monique Bartels. Tegenwoordig volgt hij lessen bij Maarten Mostert, cello-docent op het Conservatorium van Amsterdam. Verder heeft hij deelgenomen aan masterclasses van onder anderen Robert Cohen, Richard Aaron, David Strange, Gavriel Lipkind, Harro Ruijsenaars, Michel Strauss en Ernst Reijseger.

Theodoor won eerste prijzen tijdens het Britten Cello Concours en het Prinses Christina Concours in 2013 en 2017. Daarnaast won hij ook nog andere prijzen, onder meer het 'Residentie Orkest Prijs', het 'Frysk Jeugd Orkest Prijs' en het 'Noord Nederlands Orkest Prijs'. Ook heeft hij met verschillende orkesten opgetreden, waaronder het Noord Nederlands Orkest, het Britten Jeugd Strijkorkest, Haydn Jeugd Strijkorkest en Camerata Amstelveen.

Als lid van de Fancy Fiddlers, onder leiding van vioolpedagoge Coosje Wijzenbeek, kon Theodoor meedoen aan festivals zoals het Peter de Grote Festival in Groningen, Les Musicales du Luberon in Cabrières-d'Avignon (Frankrijk) en het Festival Next Generation in Bad Ragaz (Zwitserland). In 2014 heeft hij zijn eerste cd gemaakt, waarin hij het celloconcert in F groot van L.E. Larsson heeft gespeeld met het Haydn Jeugd Strijkorkest.

Voor zijn studie aan de Royal Academy of Music in London ontving Theodoor een beurs van € 7.500.

Julius Backer

Pianist Julius Backer (2003) woont in het Groningse dorpje Eenrum. Vanaf zijn zesde kreeg hij pianoles bij Debora Prins. Zijn eerste optreden was een paar maanden later tijdens de Pianodriedaagse in Rotterdam (2009). Julius won in zijn korte carrière al diverse prijzen. Zo won hij in 2012 de A-categorie van het noordelijke Haydn Muziek Festival en een jaar later met zijn oudere zus Paulien (klarinet) als duo de B-categorie van datzelfde festival. In 2014 won Julius de A-categorie van het landelijke Steinway Piano Concours. Sinds 2015 studeert Julius aan de Jong Talentklas van het Conservatorium van Amsterdam.

Voor het volgen van de Zomercursus Piano! Piano! in Laag-Keppel en voor lessen van Irina Osetskaya, ontving Julius een beurs van € 2.000.

Uit het verslag van Julius

Als extra ondersteuning in mijn dagelijkse oefenpraktijk en voor het verbeteren van mijn studievaardigheden heb ik extra lessen hier in Groningen gevolgd bij Irina Osetskaya. Het heeft geresulteerd in de tweede prijs in de Nationale Finale van het PCC in 2017. Als extra inspiratie vind ik het altijd super leuk en leerzaam om in de zomer intensieve piano-cursussen te volgen. Zo heb ik afgelopen jaar voor de derde keer deelgenomen aan 'Piano! Piano!' in Laag-Keppel en de zomercursus voor kamermuziek in Woudschoten. Dit zijn altijd hoogtepunten in het jaar omdat je samen met andere geïnspireerde jongeren muziek kunt maken. Ik ben super blij dat de VandenEnde Foundation weer een bijdrage geleverd heeft aan mijn pianistische ontwikkeling.

Aidan Mikdad

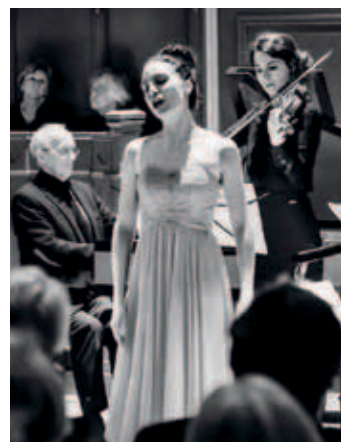
Aidan Mikdad (2001) is leerling van de pianopedagoge Mila Baslawskaja en studeert sinds september 2012 piano aan het Conservatorium van Amsterdam, maar wil die studie nu combineren met zijn opleiding aan de Escuela de Música Reina Sofía in Madrid. Zijn eerste pianolessen kreeg hij op de Muziekschool van Amsterdam toen hij zes jaar oud was. Aidan heeft meerdere eerste prijzen op zijn naam staan en de laatste twee jaar heeft hij pianoles gehad van onder andere Vova Ashkenazy, Nelson Goerner, Enrico Pace en Natalia Troull. In het seizoen 2015-2016 zal hij zijn orkestrale debuut maken bij Sinfonia Rotterdam met dirigent Conrad van Alphen. Aidan won in 2014 de 'International Piano Competition' van Lagny-sur-Marne, in 2015 het Klavier Festival Ruhr Scholarship uit handen van Héléne Grimaud, in 2016 International Piano Competition 'A. Scriabin' en in 2017 de 'Royal Concertgebouw Young Talent Award'. Aidan geeft ook vele concerten, zowel in Nederland als in het buitenland.

Voor het volgen van zijn opleiding aan de Escuela de Música Reina Sofía in Madrid en de Tel-Hai International Piano Masterclasses in Israël, ontving Aidan een beurs van € 5.000.

Zang

Maria Warenberg

Mezzo-sopraan Maria Warenberg (1995) kreeg op haar zesde jaar haar eerste pianolessen en op zestienjarige leeftijd van Marjan Kuiper haar eerste zangles. Een half jaar later deed zij mee aan het Prinses Christina Concours en behaalde de Aanmoedigingsprijs. Datzelfde jaar werd Maria aangenomen op de School voor Jong Talent van het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Maria komt uit een bijzonder muzikale familie (haar broer is de getalenteerde

cellist Alexander Warenberg). Sinds september 2015 studeert Maria aan het Conservatorium van Amsterdam bij Sasja Hunnago. Maria werd geselecteerd voor de prestigieuze cursus Classical Singing and New York in June in New York. De pedagogen van deze cursus zijn verbonden aan The Juilliard School of Music en de Metropolitan Opera. Iedere dag krijgen de leerlingen les en masterclasses van gerenommeerde zangpedagogen en taalcoaches.

Voor het volgen van de zomercursus Classical Singing and New York in June in New York, ontving Maria een beurs van € 4.000.

Irene Hoogveld

Sopraan Irene Hoogveld (1992) ontdekt op haar vijftiende haar klassieke stem. Zij won vervolgens in 2010 en 2011 de Eerste Prijs tijdens het Euregio Vokalwettbewerb. Ook was zij finaliste tijdens het Zangconcours Doorwerth 2013 en kreeg zij in 2014 een Aanmoedigingsprijs tijdens het Prinses Christinaconcours. Zij studeerde aan het

ArtEZ Conservatorium in Zwolle bij Claudia Patacca.

Irene heeft masterclasses gevolgd bij Margreet Honig, Olaf Bär en Marion van den Akker. Nu is Irene toegelaten aan de Guildhall School of Music and Drama in London.

Voor het volgen van de Master Vocal Studies aan de Guildhall School of Music and Drama in London ontving Irene een beurs van € 7.500.

FOTO: MARCO BORGGREVE

Uit het verslag van Irene Hoogveld

In mijn laatste jaar van mijn Bachelorstudie was ik op zoek naar een nieuwe uitdaging voor mijn Master. Na een tip om in Engeland rond te kijken besloot ik auditie te doen bij de Guildhall School of Music and Drama in Londen; een school die op wereldniveau werkt en waar heel veel getalenteerde zangers studeren. Na twee auditierondes kreeg ik het goede nieuws dat ik was toegelaten tot de Master Vocal Studies. Een complete verrassing, want ik had niet verwacht dat ik een plek zou krijgen! Naast het afronden van mijn Bachelorstudie begon ik na te denken over mijn nieuwe uitdaging. Tijdens een bezoek aan Londen in maart 2017 ontmoette ik mijn nieuwe docent, Sarah Pring. We hadden een fantastische klik en zij maakte mij enthousiast door de manier waarop ze mijn stem 'zag'. Er werd verteld over de manier waarop de school werkt: een pittige opleiding waar studenten flink uitgedaagd worden, maar waar ook veel ruimte is voor samenwerking, eigen initiatief en een positieve leeromgeving. Tijdens mijn eerste jaar in Londen is deze omschrijving zeker waarheid geworden. Wat mij vooral opviel is de enorme diversiteit en omvang van de afdelingen. Er gebeurt van alles!

Aan de slag

Vanaf het eerste moment werd ik aan het werk gezet. In een introductieweek zongen we de Serenade to Music van R. Vaughan Williams met het studentenorkest. Het was een fantastische eerste samenwerking met mijn medestudenten.

In het eerste masterjaar kies je diverse 'electives', projecten met specifiek repertoire. Ik koos voor twee operaprojecten, een elective met moderne muziek onder leiding van Jane Manning en een elective met repertoire van Donizetti. Ik zong in deze electives onder meer Cleopatra (Giulio Cesare in Egitto), Nanetta (Falstaff), Tina (Flight), Maria (Maria di Rohan) in opera, en moderne muziek van o.a. Terence Allbright, Peter Wiegold en Hanns Eisler. Daarnaast werkte ik aan eigen repertoire in taallessen, coachings en masterclasses. Ik heb deze projecten met 'distinction' afgesloten. Ook waren er bewegingslessen en kwam er wekelijks een gastspreker die over het werkveld en carrièrezaken in gesprek gaat. Deze gesprekken gaven veel perspectief in allerlei taken en aspecten in de muzieksector.

Door het jaar heen zijn er op Guildhall diverse interne competities en de mogelijkheid om mee te werken aan operaproducties, concerten en diverse externe recitals. Ik was finaliste van de Susan Longfield Award en de Chartered Surveyor Vocal Prize, en bij laatstgenoemde wedstrijd heb ik de Publieksprijs ontvangen. Ook zong ik meerdere keren in het Victoria & Albert Museum, waar op dat moment een tentoonstelling over opera plaatsvond. Als laatste activiteit van dit schooljaar zong ik als solist met het Utrechtsch Studenten Concert in de opera Thijl van Jan van Gilse. Een megaproductie waar ik vier rollen voor mijn rekening nam, en de understudy was voor de vrouwelijke hoofdrol. Van dit project komen op korte termijn foto's, en diverse vlogs op mijn YouTube kanaal en mijn Facebookpagina.

Linard Vrieling

Zanger Linard Vrieling (1993) startte bij het Conservatorium van Amsterdam, maar besloot kort daarna naar het Conservatorium in Berlijn te vertrekken, om daar solozang te studeren bij Elisabeth Werres. Naast zijn studie treedt Linard ook al veel op. Onder andere was hij Bastien in *Bastien en Bastienne* in Amsterdam en in Helsinki. Nam hij de rol van Frank op zich in *Bazaar Cassandra* door Enrico Palomar voor het Neuköllner Oper in Berlijn.

In 2017 is Linard aangenomen voor de operastudio van de Berliner Staatsoper. In de auditiecommissie zat onder andere Daniel Barenboim. Linard krijgt coaching en lessen van gerenommeerde zangdocenten, dirigenten en regisseurs. Hij zal kleine rollen mogen zingen in producties van het seizoen 2017/2018. Linard heeft kennis gemaakt met de bekende tenor Matthew Polenzani, die vaak te horen is in de Metropolitan Opera, New York. Bij deze fenomenale tenor wil Linard graag in de leer.

Voor het volgen van privélessen bij tenor Matthew Polenzani ontving Linard een beurs van € 3.000.

Raoul Steffani

Bariton Raoul Steffani (1992) studeerde zang aan de conservatoria van Tilburg en Amsterdam. Daarnaast studeerde hij een jaar bij Peter Edelmann aan de Universitat für Musik und darstellende Kunst in Wenen. Hij studeert momenteel aan de Dutch National Opera Academy en wordt gecoacht door Margreet Honig. Masterclasses volgde hij bij o.a. Elly Ameling, KS Christa Ludwig, KS Marjana Lipovsek en Nelly Miricioiu.

Raoul is winnaar van het Grachtenfestival Conservatorium Concours 2016. Als laureaat van het Prinses Christina Concours gaf hij op uitnodiging van de Nederlandse Ambassades concerten in Los Angeles, San Francisco, Vancouver, Calgary en Athene. Raoul wil graag zanglessen volgen bij Nelly Miricioiu in Londen, omdat dit hem in de gelegenheid zou stellen een groot aantal aspecten van het zingen (met name binnen het belcanto en verismo-repertoire) op het hoogste niveau verder te ontwikkelen.

Voor het volgen van privélessen van Nelly Miricioiu ontving Raoul een beurs van € 3.562. Zie interview met Raoul Steffani op pagina 43 van dit jaarverslag.

Jazz en pop

Lizzy Ossevoort, jazz singer-songwriter

Lizzy Ossevoort (1996) deed mee met de The Voice of Holland 2013, het Jazz Vocalisten Concours en het Prinses Christina Concours. In 2016 studeerde ze af aan ArtEZ in Arnhem, het conservatorium van Arnhem.

Om zich als zangeres te ontwikkelen, wil Lizzy zang- en improvisatielessen volgen bij zangeres Fay Claassen. Bij pianist en componist Oli Rockberger wil zij lessen volgen op het gebied van onder meer pianobegeleiding en componeren.

Voor het volgen van privélessen bij Fay Claassen en Oli Rockberger ontving Lizzy een beurs van € 3.000.

Theater

Janne Snellen

Janne Snellen (1994) studeerde Muziektheater aan de Fontys Hogeschool voor de Kunsten in Tilburg. Om zich verder te ontwikkelen op het gebied van spel en zang wil zij een masteropleiding Musical Theatre volgen aan de Royal Academy of Music in Londen.

Voor het volgen van de Masteropleiding Musical Theatre aan de Royal Academy of Music, Londen, ontving Janne een beurs van € 7.500.

Film en televisie

Veronique Engel

Veronique Engel (1994) studeerde Media, Informatie en Communicatie met als specialisatie Redactie en Mediaproductie en deed een minor Toegepaste Fotografie aan de Fotovakschool Rotterdam. Praktijkervaring deed ze bij verschillende bedrijven op middels het creëren van tv-formats, het bedenken en *pitchen* van mediaconcepten en het produceren van documentaires. Vanuit deze ervaringen is het haar steeds duidelijker geworden dat ze zich verder wil ontwikkelen tot een all round documentairemaker. In haar geheel zelfstandig gemaakte documentaire *Olympic Dream of Rio* laat Veronique zien een goede invalshoek voor haar verhaal te vinden, te informeren, te emotioneren en tot nadenken aan te zetten.

Ze wil als autonome documentairemaker, die het hele spectrum van ontwikkeling tot en met editing zelf doet, van al deze aspecten in het proces meer kennis op doen en met name zich verdiepen in de ontwikkeling/de storytelling.

Voor het volgen van de Master of Fine Arts opleiding Social Documentary Film aan The School of Visual Arts in New York, ontving Veronique een beurs van € 7.500.

Dans

Joshua Okonkwo

Joshua (2005) begon op zevenjarige leeftijd met dans bij Shaker op de Urban dansschool in Amsterdam Zuidoost. Op negenjarige leeftijd won hij de Europese Kampioenschappen in Rimini voor Hiphop en kwam hij in de finale bij het Junior Dance tv-programma van AVROTROS. In september is hij gaan studeren bij Lucia Marthas, Institute for Performing Arts in Amsterdam. Tegelijkertijd volgde hij de havo/vwo

Gerrit van der Veen. Voorts deed hij een intensieve stage bij de 12 tv-uitzendingen van de 'Lang Leve de Muziekshow' van NPO Zapp.

Voor het volgen van de vooropleiding hbo bovenbouw bij Lucia Marthas, ontving Joshua een beurs van € 700.

Uit het verslag van Joshua

Ik heb keihard gewerkt dit jaar. Ik genoot van de discipline en ook van de contacten in mijn groep. We stimuleren elkaar en helpen elkaar, ook met school.

Ik kan inmiddels de spagaat helemaal, dat was nog een dingetje. Mijn techniek gaat met sprongen vooruit. Ik ben inmiddels in Amsterdam-Oud-West gaan wonen en kan makkelijk overal met de fiets komen. Dat vind ik heel fijn. Zo heb ik ook genoeg tijd om te chillen na school met vrienden.

Wisse Scheele

Wisse Scheele (2002) danste op zijn negende al mee in *Giselle* van het Nationale Ballet. Sindsdien wil hij bij Het Nationale Ballet en werkt daar hard voor. Wisse Scheele staat bekend als een jong, hardwerkend talent, met een eigen wijze van presenteren. Met financiële ondersteuning van de *Foundation* volgde hij de binnenschoolse vooropleiding aan de Nationale Balletacademie in Amsterdam. Hij was een van de Billy's die in 2015 de gelijknamige hoofdrol in de musical *Billy Elliot* danste.

Voor het volgen van zijn opleiding aan de Nationale Balletacademie, ontving Wisse een beurs van € 2.500.

Uit het verslag van Wisse Scheele

Ik zit momenteel in het vijfde jaar van de Nationale Balletacademie en mag dus elke dag dansen! Met een aantal medeleerlingen mocht ik meedoen met de voorstelling 'Sleeping Beauty' van het Nationaal Ballet. Het is altijd inspirerend om de professionals van dichtbij aan het werk te zien. Dit jaar werk ik zelf vooral aan mijn uitstraling en houding, dus daar heb ik vooral ook op gelet bij de beroepsdansers. Voor de eindvoorstelling in de Nationale Opera en Ballet zijn we momenteel hard aan het trainen voor moderne dans met de naam 'Purcell Pieces'. Het intensief werken aan moderne dans is weer een nieuwe en interessante ervaring!

Sander Baaij

Sander Baaij (2000) zat als baby al bij de balletlessen van zijn zusje en zijn moeder. Vanaf zijn derde jaar begon hij zelf met balletlessen in Haarlem. Vervolgens kwamen de oriëntatielessen van de Nationale Ballet Academie in Amsterdam en mocht hij

meedansen in het ballet *Giselle* van Het Nationale Ballet. Vanaf zijn tiende ging hij naar het Koninklijk Conservatorium in Den Haag, waar hij op zijn veertiende een aanmoedigingsprijs won. Op de zomercursus van de Royal Ballet School in Londen ontving Sander een Achievement Award en werd hij gevraagd zijn opleiding daar te vervolgen. In 2016 ging hij naar de Royal Ballet School.

Voor het tweede jaar van zijn opleiding aan de Royal Ballet School in Londen ontving Sander een beurs van € 7.500.

Verslag Sander

Ik heb nu bijna twee jaar gestudeerd bij de Royal Ballet School in Londen. Het is zes dagen per week keihard werken. Het hoge

FOTO: ERNST MAKKREEL

niveau stimuleert me geweldig. Ik heb erg veel geleerd en vooral heel veel genoten. Bovendien heb ik een paar hele mooie vriendschappen opgebouwd. Vooruitlopend op 2018 weet ik al dat ik het derde en laatste jaar niet in Londen ga blijven, omdat ik gevraagd ben voor de Junior Company van het Nationaal Ballet. Ik begin daar in augustus. Voor mij is dat een droom die uitkomt.

Otto van Sloun

Otto van Sloun (2001) zat van 2012 tot 2014 op de balletschool van Marijke Clijsters in Bree (België). Daarna stoomde hij door naar de Nationale Ballet-academie in Amsterdam waar hij van 2014 tot 2017 les had. Maar vanwege de afstand tot zijn familie wilde hij het liefst zijn studie afmaken aan de Koninklijke Ballet-academie in Antwerpen.

Voor het volgen van zijn opleiding aan de Koninklijke Balletacademie in Antwerpen ontving Otto een beurs van € 2.550.

Uit het verslag van Otto

Het jaar is voorbijgevlogen en ik ben zo dankbaar dat ik met uw financiële steun de overstap heb kunnen maken. Volgend jaar het laatste jaar van de balletopleiding.

Overstap van Nationale Ballet Academie (NBA) naar Koninklijke Balletschool Antwerpen (KBA)

Vorig jaar had ik dus, nadat ik was aangenomen in Antwerpen, een week proefgedraaid met mijn toekomstige vierde klas (middelbaar). Aangezien mijn balletniveau al hoger lag en mijn overgangsrapport er ook goed uitzag, mocht ik proberen om in het vijfde middelbaar in te stromen. Ik had de tijd tot aan de kerst om op niveau te komen, maar met de herfstvakantie kreeg ik al de officiële toekenning dat ik de leerachterstand al ruimschoots had ingehaald. Ik zit nu in een toffe klas van zes jongens en zeven meisjes. Er zijn ook een paar buitenlandse studenten die alleen het balletprogramma volgen.

Dagindeling

Om 07.00 uur gaat de wekker, maak me klaar en pak mijn tas mee naar beneden om naar de eetzaal te gaan voor een ontbijt. Ik maak mijn lunch klaar en we vertrekken om 07.45 met de tram/metro naar school om op tijd op school te zijn waar de lessen om 08.10 uur beginnen. In het ochtendgedeelte hebben we meestal onze algemene vakken (17 lessen per week), daarna lunch en dan de dansuren tot 17.50 uur. Soms hebben we extra repetitie en gaan we nog door tot 20.00 uur. Ik heb veel verschillende dansonderdelen verdeelt over 31 lessen per week: klassiek ballet, repertoire, pas de deux, Spaanse dans/Folklore, hedendaagse dans.

Tanzolymp Berlin

In december en januari hebben we hard getraind voor de deelname aan de Tanzolymp in Berlijn. Dit is een internationale danswedstrijd (ballet/hedendaags en folklore). Normaal gaat daar het zesde jaar naartoe, maar omdat de choreografie (gemaakt door Kevin Durwael) om meer jongens vroeg, mochten de jongens van onze klas ook meedoen. Op zondag 18 februari was in onze categorie de competitie en we kregen in de avond te horen dat we mee mochten dansen tijdens het GALA op 19 februari! Dit was echt een belevenis om daar in Berlijn voor zoveel mensen te mogen dansen! We hebben GOUD gewonnen in onze categorie en hebben dat daarna goed gevierd.

Justus Schokkenbroek

Justus Schokkenbroek (1998) volgde vanaf zijn zevende danslessen op de Leidse Ballet- en Theaterschool, waar hij zijn passie voor ballet ontdekte. Op zijn tiende werd hij toegelaten aan de Nationale Balletacademie. Hij volgde zomercursussen onder meer in Parijs, Kopenhagen, Sint-Petersburg, Londen en Toronto. Maar zijn grote droom was New York. Die droom kwam uit toen hij werd toegelaten aan The School of American Ballet (SAB).

Voor het volgen van zijn opleiding aan de The School of American Ballet in New York ontving Justus een beurs van € 7.500.

Uit het verslag van Justus

Ook dit afgelopen schooljaar heb ik kunnen genieten van een opleiding aan The School of American Ballet in New York. Door het bezoeken van voorstelling en repetities van gezelschappen zoals

The New York City Ballet en het American Ballet Theatre, zat ik boordevol inspiratie voor mijn eigen choreografie, die ik in de herfst van 2017 mocht presenteren. De Balanchine balletten zijn voor mij een van de grootste inspiraties voor mijn dansgevoel, muzikaliteit en choreografie. Naast de balletten van Balanchine ben ik ook zeer geïntrigeerd geraakt door het verhaal over zijn leven en bereikte successen. Ik heb hier verder onderzoek naar gedaan, en een essay in het Engels over hem geschreven, dit wordt misschien zelfs uitgegeven! Naast de verbetering en verfijning van mijn ballettechniek, en specifiek de Balanchine techniek, heb ik mijzelf ook als persoon kunnen verbeteren en verfijnen. Zelfstandigheid moet je hebben als artiest, en ik kan mij geen betere methode voorstellen dan op jezelf in een wereldstad wonen, met alle geweldige en minder fijne dingen die daar op je pad komen. Mijn grote dankbaarheid gaat uit naar de VandenEnde Foundation, voor het mogelijk maken van deze kans!

Elaisa van der Kust

Elaisa van der Kust (1993) volgde de HollandArt and Entertainment College Dance in Amsterdam van waar ze in 2013 afstudeerde als 'all round dancer'. Na het volgen van een aantal intensieve zomercursussen aan de Ailey School in New York, werd ze

daar ook op de opleiding aangenomen. Helaas moest ze stoppen door gebrek aan financiën. Elaisa gaf niet op, verzamelde geld om haar droom waar te maken en probeerde het nog eens. Met succes.

Op haar opleiding aan de Ailey School in New York te bekostigen, ontving Elaisa een beurs van € 7.500.

Uit het verslag van Elaisa:

Drie jaar geleden werd ik voor het eerst aangenomen op de Ailey School in New York City. Vanwege mijn financiële omstandigheden moest ik mijn studie na een jaar on hold zetten. In het voorjaar van 2017 deed ik opnieuw auditie en werd ik na mijn vele harde werken weer aangenomen.

Mede dankzij de financiële hulp van de VandeEnde Foundation heb ik mijn studie in New York op de Ailey School weer kunnen hervatten.

Ik ben enorm gegroeid als veelzijdige danser hier in New York, omdat de Ailey School veel dansdiversiteit te bieden heeft op hoog niveau en je van top-docenten les krijgt.

De Horton techniek blijft nog steeds mijn favoriete techniek en heeft deze techniek mijn fysiek enorm gevormd, ook heeft het mij geholpen in het beter begrijpen van andere danstechnieken, onder meer ballet en de Graham techniek.

Ik voel me zeer vereerd dat ik op de Ailey School heb mogen studeren en de kans heb gekregen om te groeien als veelzijdige danser. De VandenEnde Foundation heeft geholpen om mijn droom weer te hervatten, mijn dank is groot!

Elodie van Heek

Elodie van Heek (1996) zat op de Balletacademie in Amsterdam en werd na haar vwo aangenomen bij de Ailey School in New York. Daar volgt ze nu met financiële steun van de VandenEnde Foundation haar opleiding, en boekt ze goede resultaten. Elodie heeft een goed danslichaam en beweegt zich vloeiend.

Voor het bekostigen van haar opleiding aan de Ailey School in New York, ontving Elodie een beurs van € 7.500.

Uit het verslag van Elodie

Het is weer een mooi jaar geweest aan de Ailey School in New York. Of eigenlijk een half jaar, want de tweede helft heb ik mijn 'semester abroad' gedaan en vijf maanden in Israël getraind. Dat maakte het een extra geweldig jaar.

Fall semester 2017 begon ik aan m'n 'junior' (derde) jaar, en het begon goed. Ik vind het altijd heerlijk om weer terug te zijn in New York, een stad waar natuurlijk altijd veel gebeurt en veel te zien is, maar ik ben me er ook door de jaren heen echt thuis gaan voelen. Vrijwel aan het begin van het semester werd ik gevraagd door een van de seniors (vierde-jaars) om in haar stuk te dansen. Een eer om voor zoiets gevraagd te worden. Het werd een

stuk met drie dansers en een mooie stijl die goed bij mij paste. Naast die repetities gingen we ook meteen aan het werk voor het Fall Concert van dat jaar, een voorstelling in december waar iedereen aan meedoet. Onze klas werd na audities in tweeën gesplitst, en ik werd ingedeeld bij Adrienne Hurd. Ik hoopte dat al van tevoren dus ik was daar erg blij mee. Het werd een hele goede ervaring, en een van de zwaardere stukken die ik in mijn carrière heb gedanst. Een heel fysiek stuk met heel veel springen. Weer heel veel geleerd tijdens de eerste helft van mijn derde jaar in New York. En daarna begon een nieuw avontuur in Israël! Heel veel zin in weer een nieuwe buitenlandse ervaring met meer verschillende internationale invloeden van dans. Veel mensen reageren verrast als ik vertel dat ik naar Israël ga om te dansen, maar wat de meesten niet weten die niet in het danswereldje zitten, is dat Israël heel veel danscultuur heeft en een paar van de beste dansgezelschappen in de wereld. Waaronder Kibbutz Contemporary Dance Company, waar ik mijn semester heb doorgebracht.

FOTO: URI NEVO

Afgezien van de geweldige ervaring om een hele andere cultuur te beleven, was het heel mooi dat we zo dicht bij het dansgezelschap woonden, twee minuten van de studio, en ook veel met hen samenwerkten. Dit was het meeste intense dansprogramma dat ik tot nog toe had gedaan. Ik danste vaak zeven dagen per week. We leerden veel van het repertoire van het gezelschap, we mochten ook met hen optreden en daarnaast hadden we dagelijks technieklessen als ballet, modern, floorwork en pilates. Wat ik mooi vond hier, is dat er meer ruimte was voor creatieve output. We werkten aan nieuwe stukken met dansers van de company, de studio's waren altijd open voor ons om te gebruiken voor improvisatiesessies of om dingen voor jezelf te oefenen en we hadden onze 'nitzotzot'. De nitzotzot was onze eigen werkvoorstelling; we moesten

allemaal een stuk maken en de stijl en het aantal mensen mochten we zelf kiezen. Verder moest je ook zorg dragen voor de kostuumkeuzes, lichtontwerp en alles wat je nog meer nodig hebt om een concept naar het theater te brengen. Ik had nog nooit zoveel vrijheid in wat ik wilde maken gehad, dus het was eerst wel lastig om een begin te vinden. Ik koos vier dansers waar ik goed mee samenwerkte en ik was erg blij met mijn eindproduct 'blind mind'. Ik was zelf ook gevraagd voor veel nitzotzot stukken, acht in totaal. De repetities voor deze stukken moesten we ook zelf inplannen (voor elk stuk twee keer per week), en die kwamen dus na ons eigen basisrooster met gewone lessen en repetities, 's avonds en in het weekend. Met acht stukken plus m'n eigen choreografie werd het heel veel. Maar daarom was ik daar natuurlijk! Dus zwaar maar het was het zeker waard.

Naast al deze danslessen had ik ook Hebreeuwse lessen (erg moeilijke taal, kan ik je vertellen), en lezingen over Israël's politieke en religieuze situatie en geschiedenis. Een geweldig jaar dus, met een dubbel internationaal avontuur! Ik geniet ervan en ben heel dankbaar dat dit voor mij mogelijk is gemaakt.

Salome Leverashvili en Timothy van Poucke in 'Mångata' van Wubkje Kuindersma door de Junior Company

Overige bijdragen 2017

Junior Company

In 2013 richtte Het Nationale Ballet in samenwerking met De Nationale Balletacademie de Junior Company op om jong danstalent te stimuleren. De Junior Company vormt dé springplank voor jong danstalent en slaat een brug tussen de professionele dansopleiding en een professioneel gezelschap. De dansers van de Junior Company volgen een twee jaar durend opleidingstraject, waarin ze zich kunnen voorbereiden op de professionele beroepspraktijk van ballet. De Junior Company wordt gevormd door de sterren van morgen. Het is een twaalftal dat bestaat uit de beste jonge dansers ter wereld tussen de 16 en 20 jaar.

Inmiddels is de Junior Company uitgegroeid tot een onmisbaar onderdeel van Nationale Opera en Ballet. In de vijf jaar dat het gezelschap bestaat, is de Junior Company onder leiding van Ernst Meisner een ongekend vruchtbare broedplaats van jong talent gebleken: er zijn vele bijzondere producties geweest en inmiddels bestaat een derde van het tableau van Het Nationale Ballet uit voormalige Junior Company dansers. Want dat is waar het bij de Junior Company om draait: vliegreuen maken, mentaliteit kweken en talent koesteren.

De Junior Company staat internationaal hoog aangeschreven en heeft bij dansers een goede reputatie opgebouwd. Jongeren van over de hele wereld willen deel uitmaken van de Junior Company en ervaring willen opdoen met het zeer brede ballet-repertoire van HNB: van klassiek tot hedendaags werk. In 2017 voegde de gouden medaille winnaar van de Prix de Lausanne (Michele Esposito) zich bij de Junior Company. Nooit eerder koos een winnaar van dit prestigieuze balletconcorso voor Het Nationale Ballet. Een bewijs dat steeds meer talentvolle dansers voor Amsterdam kiezen.

De VandenEnde Foundation ondersteunt de Junior Company sinds 2013 jaarlijks met twee beurzen. In 2017 werden deze aangewend voor de jonge dansers Conor Walmsley en Madison Ayton.

Uit het verslag van Het Nationale Ballet

Conor Walmsley heeft een geweldige eerste jaar bij de Junior Company gedanst. Het was mooi om te zien hoe Conor geïnspireerd leek door alle jongens om hem heen in deze zeer sterke groep van dit seizoen en hij heeft daardoor enorme vooruitgang geboekt met zijn techniek. Hij is vooral veel sterker geworden in springen en draaien, wat juist voor de mannen zo belangrijk is. Bovendien was hij altijd al een goede en sterke partner en ontwikkelt dit nog steeds. Hij heeft een goede en natuurlijke uitstraling op het toneel.

Madison Ayton is een van de jongste dansers bij de Junior Company ooit. Zij kwam op haar zestiende bij de Junior Company. Ondanks haar jonge leeftijd straalt Madison al een groot zelfvertrouwen uit en kan zich prima handhaven binnen de groep. Sterker, ze kan af en toe zelfs de leiding binnen de groep op zich nemen op een heel positieve manier. Madison heeft een heel natuurlijke draai en sprong en een makkelijke coördinatie. Ze is absoluut sterker geworden dit seizoen. Madison is als danser duidelijk thuis op het podium en heeft een geweldige uitstraling heeft. In GRIMM in de 'diva rol' Sneeuwwitje kon ze met gemak

zichzelf meten met sterke karakters uit de groep van Dansgezelschap ISH, die allemaal zeker tien jaar ouder waren.

Voor het seizoen 2016-2017 stelde de VandenEnde Foundation net als voorgaande jaren twee studiebeurzen beschikbaar voor een bedrag van € 20.000.

FOAM

In 2017 vierde FOAM zijn vijftienjarig bestaan met een keur aan activiteiten onder de noemer *Collaborate!*. Er waren achttien tentoonstellingen in het museum, waaronder die van de fotografen Gordon Parks, William Eggleston, André Kertesz en Paul Huf Award-winnaar Romain Mader. Voorts organiseerde Foam tentoonstellingen in New York, Londen, Parijs en Arles. Het internationale fotografietijdschrift Foam Magazine, uitgebracht in ruim twintig landen, ontving de Lucie Award voor het beste *Photography Magazine of the Year 2017*.

Sinds zijn oprichting heeft Foam zich ontwikkeld van een Amsterdams fotografie-museum met een nationaal belang en uitstraling tot een internationaal opererende organisatie binnen de fotografie die wereldwijd veel waardering krijgt. Tentoonstellingen, projecten, partnerships en activiteiten worden op een manier georganiseerd die kenmerkend is voor Foam. Cultureel ondernemerschap, in combinatie met vindingrijkheid en een goed oog voor kwaliteit, staat bij Foam hoog in het vaandel; het maakt deel uit van het DNA van de organisatie. Met als resultaat dat het museum aan de Amsterdamse Keizersgracht in 2017 opnieuw ruim 200.000 bezoekers ontving.

Foam toont fotografie in al zijn facetten: van hedendaags tot historisch en van autonoom tot toegepast. Wereldberoemde fotografen zoals Cartier Bresson en Richard Avedon krijgen een plek naast jonge, vooruitstrevende beeldmakers en worden afgewisseld met thema- of groepstentoonstellingen. In het museum zijn doorgaans meerdere exposities tegelijkertijd te zien, waarvan het merendeel in eigen huis wordt geïnitieerd en geproduceerd.

Foam is continu op zoek naar nieuwe mogelijkheden om nieuw publiek te bereiken en om de veelzijdigheid van het medium fotografie te laten zien. Daartoe worden bij de tentoonstellingen aanvullende publieksprogramma's voor geïnteresseerden georganiseerd. Samen met twee andere partijen, en met financiële steun van het Blockbusterfonds, startte Foam in 2012 met Unseen, de jaarlijkse internationale fotografiebeurs in Amsterdam. Op deze toonaangevende beurs presenteren voor-aanstaande galleries uit binnen- en buitenland nieuw werk van jonge, aanstormende talenten.

FOAM Fotografiemuseum ontving in 2017 een bijdrage voor de afdeling marketing en communicatie van € 95.000.

Hermitage voor Kinderen

Ieder kind heeft recht op het ontdekken van zijn artistieke talent. Vanuit die gedachte zette de Hermitage het programma Hermitage voor Kinderen op, een programma gebaseerd op *social inclusion*: alle creatieve talenten krijgen een kans, ongeacht

hun sociaaleconomische achtergrond. Het gratis programma is toegankelijk voor alle scholen in de regio groot Amsterdam. Het intensieve programma bestaat uit drie onderdelen: Hermitage School, voor de groepen 4 tot en met 6 uit het basisonderwijs; Hermitage Atelier, een talentprogramma voor kinderen uit de groepen 7 en 8; en Hermitage Academie, een driejarig vervolgprogramma met kunstgeschiedenis en ontwikkeling van het creatieve talent op voortgezet onderwijsniveau.

Voor de laatste twee programmaonderdelen heeft de Hermitage een eigen schoolgebouw geopend. De impact van het programma is enorm: de eerste vijf jaar namen jaarlijks tienduizend kinderen deel aan het programma. Honderden talenten doorliepen het hele traject. Onderzoek van Bain and Company wees uit dat het kunstonderwijsprogramma van de Hermitage voor Kinderen een belangrijke bijdrage levert aan de ontwikkeling van vaardigheden die kinderen in de huidige samenleving nodig hebben, zoals kritisch denkvermogen, communicatieve en sociale vaardigheden, creativiteit, probleemoplossend vermogen en het vermogen tot multidisciplinaire samenwerking.

Tijdens het schooljaar 2016–17 namen 340 schoolklassen, ruim 9.200 basisschoolleerlingen deel aan het Hermitage Schoolprogramma. Het geheel werd door 21 docenten begeleid. Alle docenten hebben een kunstvakopleiding, zijn daarnaast zelf kunstenaar en hebben een lesbevoegdheid.

Sinds 2015 ondersteunt de VandenEnde Foundation de Hermitage voor Kinderen in Amsterdam gedurende vijf jaar met een jaarlijkse bijdrage van € 25.000.

Hermitage voor Kinderen

Mary Dresselhuys Prijs 2017

De Mary Dresselhuys Prijs werd in 1992 ingesteld op initiatief van Joop van den Ende, als eerbetoon aan actrice Mary Dresselhuys. De prijs wordt op voorstel van een jury van deskundigen eenmaal per twee jaar toegekend aan een Nederlandse acteur of actrice die een onmiskenbaar talent voor het vak heeft getoond.

In 2017 werd de Mary Dresselhuys Prijs uitgereikt aan theatermaker Steef de Jong.

Steef de Jong is een opmerkelijk fenomeen, aldus de jury. Hij is niet onder één hoedje te vangen, van vele markten thuis: een regelrecht multi-talent.

Uit het juryrapport

Als bedenker, schrijver, acteur, zanger, vormgever en vooral: als combinatie van dat alles, doet Steef

de Jong zich de laatste jaren steeds vaker gelden – niet alleen als eigenzinnige solist, maar ook in samenwerking met andere creatieve geesten. En steeds weet hij bestaande theaterdisciplines op te rekken tot nieuwe, verrassende categorieën die we kunnen typeren als one-man-operettes, opklapbare shows, of als poëtisch educatie-variété. Het is Knutselkunst met een grote K.

De laureaat ontvangt van de VandenEnde Foundation een bedrag van € 12.500, te besteden naar eigen inzicht.

Maria Austria Instituut - Fototentoonstelling Wim Sonneveld Vereeuwigd

Ter gelegenheid van de honderdste geboortedag van Wim Sonneveld in 2017 organiseerde het Maria Austria Instituut (MAI) op initiatief van Frank Jochemsen en Hans van der Woude respectievelijk Sonneveld kenner en erfgenaam, een fototentoonstelling in de hal van het Stadsarchief Amsterdam.

De tijd was er rijp voor. De omroep AVROTROS zond een vierdelige documentaire over Wim Sonneveld uit, in Amsterdam werd een brug naar Sonneveld vernoemd en in oktober 2017 vonden twee Sonneveld Galavorstellingen plaats in Carré, waarvan een daarvan op oudejaarsavond werd uitgezonden op televisie.

Doel van de tentoonstelling was een breed publiek te bereiken en te herinneren aan een groot artiest door kennis te laten maken met de kwalitatief hoogwaardige twaalf fotografen van Sonneveld uit de collectie van het MAI geselecteerd, om zo een mooi overzicht te geven. Van de jaren veertig portretten van Paul Huf, de kleedkamerfoto's van Maria Austria tot de showdia's van Jutka Rona en de portretten van Philip Mechanicus.

Met de Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam werd een samenwerkingsverband aangegaan om ook een aantal attributen van Wim Sonneveld te

Vereeuwde de la Mer THEATER

VERWACHT
Prinses & Janus - Prinses en volgend avontuur Suse

ENSEMBLE
WIM SONNEVELD
RIMRAM

Wim Sonneveld	Conny Stuart
Joop Doderer	Hans Manen
Joeki vd. Valk	Marijke Morley

11 maart 2012 - 19 maart 2012

Henk van Niek	Jan Blok	David Niven
---------------	----------	-------------

VERLO
11 maart 2012

Fototentoonstelling Wim Sonneveld Vereeuwigd in het Maria Austria Instituut, Amsterdam

exposeren. Dat gold ook voor de erven Wim Sonneveld (collectie Friso Wiegersma) en Universal Music. In een drietal vitrines van het Stadsarchief werden oude platen hoezen, programmaboekjes, contactvellen van de fotografen, maar ook de trommel van Nikkelen Nelis en het beffe van Frater Venantius getoond.

De zeer succesvolle tentoonstelling is in 2018 ook te zien in de Stadsschouwburg van Utrecht.

Het Maria Austria Instituut ontving een bijdrage van € 7.500 voor het realiseren van de Fototentoonstelling Wim Sonneveld Vereeuwigd.

Lucia Marthas Institute for Performing Arts – gastchoreografie Chrissy Whitehead

Hogeschool Dansacademie Lucia Marthas is een hbo-kunstvakopleiding voor show- en musicaldans en een hbo-docentenopleiding dans. Daarnaast biedt de academie kinderen met een zeer uiteenlopende sociale achtergrond de mogelijkheid tot zelfexpressie door middel van dans en zang.

Dansacademie Lucia Marthas ontving in 2017 een bijdrage van € 5.000 voor een gastchoreografie van Chrissy Whitehead.

Dansersfonds '79 – Benefiet Gala 2017

In 1979 is ter gelegenheid van hun twintigjarig dansjubileum door het dansers echtpaar Alexandra Radius en Han Ebbelaar de Stichting Dansersfonds '79 opgericht.

Het Fonds was in de eerste plaats bestemd voor de financiële ondersteuning van (ex)dansers wier toekomst onzeker was. In de loop der jaren is de positie van deze doelgroep van het Dansersfonds gelukkig behoorlijk verbeterd, zodat het accent meer is komen te liggen op de ondersteuning en stimulering van de danskunst en ballet in het algemeen en van veelbelovende jonge dansers in het bijzonder. In 2017 werd het Benefiet Gala opgedragen aan meesterchoreograaf Hans van Manen ter gelegenheid van zijn 85ste verjaardag.

Stichting Dansersfonds '79 ontving ook in 2017 een bijdrage van € 20.000 ter ondersteuning van het Benefiet Gala.

Nicolas van Poucke – Chopin Album

Dit is een oproep van pianist Nicolas van Poucke op de website voordekunst.nl, over zijn droom om een vinyl album met muziek van Chopin op te nemen. Hij probeerde op die manier € 10.000 te werven:

In de zomer van 2017 nam ik mijn nieuwe album op, met daarop twee van Frédéric Chopins meest magistrale werken: de Tweede en de Derde Sonate. De bedoeling is dat het album begin 2018 verschijnt op het label Gutman Records. Maar niet op cd. Het cd-tijdperk is voorbij. Lang (her)leve het vinyl! Helpt u mee om deze plaat het licht te doen zien?

Inmiddels is de actie van Nicolas geslaagd: zijn doelbedrag werd ruimschoots gehaald, onder andere door een bijzondere bijdrage van de VandenEnde Foundation van € 5.000.

Hélène Kröller-Müller Fonds

Sinds 2013 ondersteunt de VandenEnde Foundation het Hélène Kröller-Müllerfonds in Otterloo met een jaarlijkse bijdrage van € 5.000.

Stadsschouwburg Amsterdam

Sinds 2015 ondersteunt de VandenEnde Foundation de Othello-kring van de Stadsschouwburg Amsterdam voor een periode van vijf jaar met een jaarlijkse bijdrage van € 5.000.

Amsterdams Studenten Cabaret Festival

Het Amsterdams Studenten Cabaret Festival werd door de VandenEnde Foundation gesteund met een bedrag van € 2.764 ten behoeve van de slotavond van het festival.

Skyhigh TV/AVROTROS – Krabbé zoekt Gauguin

Om extra opnamen op het eiland Martinique voor de tv-serie Krabbé zoekt Gauguin mogelijk te maken, kende de VandenEnde Foundation een bijdrage toe van € 28.800.

FOAM, Mariage
a Loeche les
Bains Mariage
in Leukerbad
from the series
Ekaterina

NINE

HOOFDSTAD VAN

*Tentoonstelling 'Nineveh' in het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden,
mede mogelijk gemaakt door het Blockbusterfonds*

EVEH

EEN WERELDRIJK

© GORDON PARKS COURTESY THE GORDON PARKS FOUNDATION

FOAM, Department Store Mobile, Alabama, 1956

Baten en lasten 2017

Baten

Schenken en overige baten	€ 7.061.522
Totaal beschikbaar voor doelstelling	7.061.522

Lasten

Projecten	5.610.147
Exploitatie vastgoed DeLaMar Theater	1.024.640
Organisatiekosten	392.529
Totaal besteed aan doelstelling	7.927.317

Exploitatiesaldo

€ -865.795

Hollandse Meesters in de Hermitage: Rembrandt van Rijn, Flora, 1634

9

Bestuur VandenEnde Foundation en DeLaMar Theater

Bestuur

Joop van den Ende – voorzitter
Hans van Veggel – vicevoorzitter
Peter Prein – secretaris-penningmeester
Janine van den Ende-Klijberg – bestuurslid
Frank Klijberg – bestuurslid
Saskia Laseur – bestuurslid (per 3 mei 2018)
Cornald Maas – bestuurslid (per 3 mei 2018)

Medewerkers VandenEnde Foundation

Ryclef Rienstra – directeur
Natasha Kyriakopoulos – directiesecretaresse/projectmedewerker
Peggy de Jonge – senior beleidsmedewerker (per 9 juli 2018)

Relevante nevenfuncties bestuursleden

Joop van den Ende
Commissaris Stage Entertainment B.V.
Directeur Chios Investments B.V.
Commissaris Novamedia Holding B.V.
Lid bestuur Méér Muziek in de Klas

Janine van den Ende
Juryvoorzitter Libris Literatuurprijs 2017

Hans van Veggel
Voorzitter bestuur Stichting Cultureel Erfgoed Portugees-Israëlitische Gemeente
Voorzitter bestuur Stichting Henriques de Castrofonds
Voorzitter bestuur Stichting Anton Kersjes van de Groenekan Fonds
Voorzitter bestuur Stichting Stimulering Kunst en Cultuur (tot 1 juni 2018)

Frank Klijberg
Bestuurslid Stichting Musical Awards

Peter Prein

Commissaris Novamedia Holding B.V.
Secretaris-penningmeester bestuur Stichting Stimulering Kunst en Cultuur
Secretaris-penningmeester bestuur Stichting Musical Awards
Secretaris-penningmeester bestuur Stichting TheaterAlliantie
Penningmeester Stichting Imago Theaterproducties

Saskia Laseur

Commissaris 1012 Inc N.V.
Onafhankelijk Voorzitter bestuur Juridisch Hogeschool Avans-Fontys
Lid Raad van Toezicht Stichting Nederlands Kamerkoor
Lid Bestuur Stichting Meer Muziek in de Klas
Penningmeester bestuur Amsterdamse Cello Biënnale
Lid van Notarissen Concertgebouw het Platform Amsterdam
Docent Recht en Openbaar Bestuur Hogeschool voor Toegepaste Filosofie
Vaste docent Governance University
Vaste docent Board Room Potentials Nationaal Register
Docent Beroepsopleiding Notariaat SBN

Cornald Maas

Juryvoorzitter Musical Awards

Ryclef Rienstra

Secretaris-penningmeester Stichting Méér Muziek in de Klas (tot 1 mei 2018)
Lid Stuurgroep Blockbusterfonds
Lid Begeleidingscommissie evaluatie totstandkoming Kunstenplan 2017-2020 –
Amsterdam (2018)
Lid van de Visitatiecommissie rijkscultuurfondsen (2018)

10 Adviseurs 2017

Adviseurs theater

Hans Croiset – acteur, regisseur, schrijver

Nina Spijkers – regisseur

Carline Brouwer – regisseur

Adviseurs muziek (klassiek)

Monique Bartels – cellist, hoofvakdocent cello Conservatorium van Amsterdam

Jan-Willem de Vriend – violist en dirigent van o.m. het Residentie Orkest Den Haag

Jan Wijn – pianist, hoofvakdocent piano Conservatorium van Amsterdam

Adviseurs muziek (jazz)

Karel Boehlee – jazzpianist

Adviseurs muziek (zang)

Marcel Reijans – tenor

Carolyn Watkinson – mezzo-sopraan

Dominique Citroen – adviseur podiumkunsten

Adviseurs film

Frans van Gestel – filmproducent

Sytze van der Laan – filmproducent

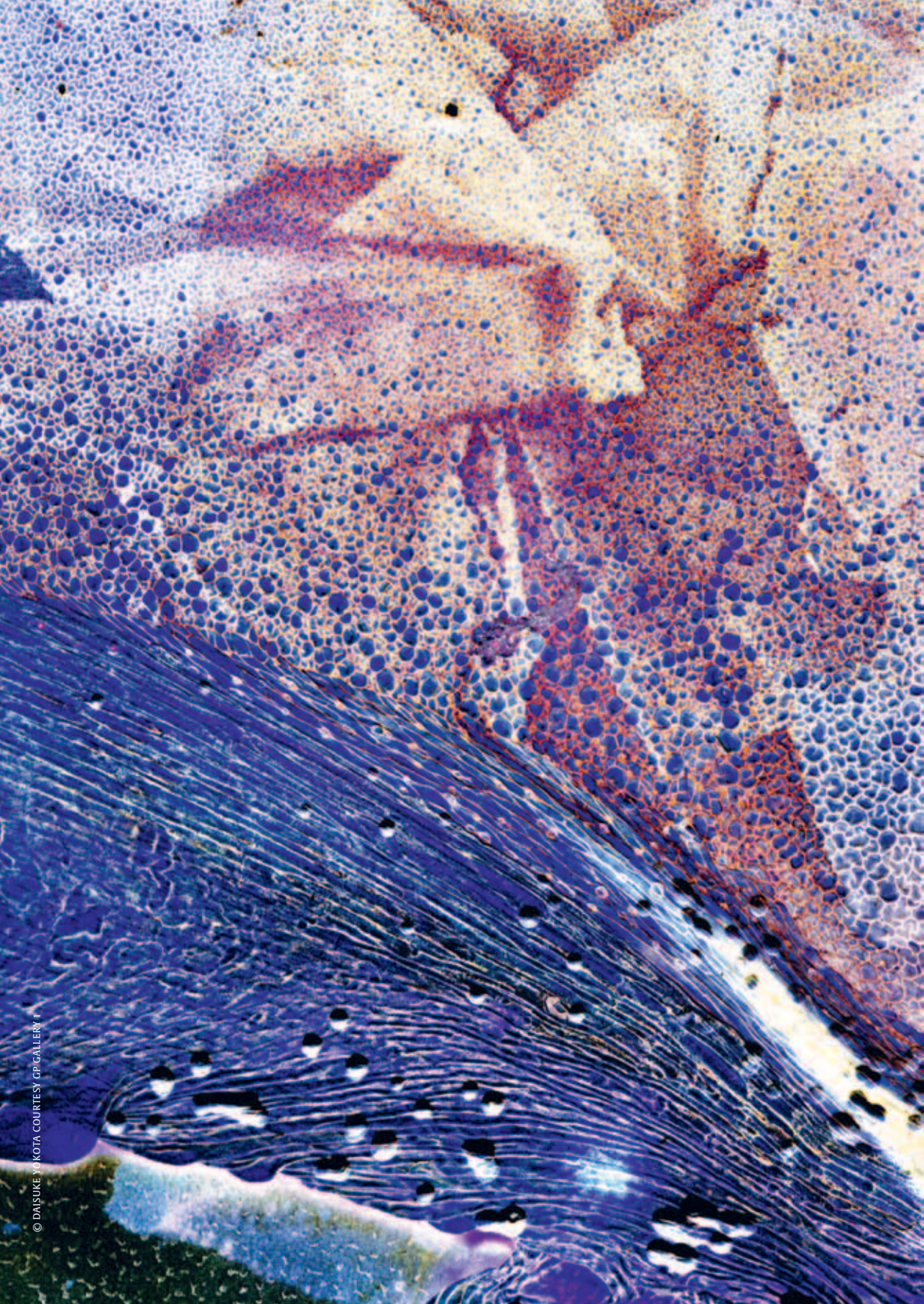
Hanneke Niens – filmproducent

Adviseurs dans

Ted Brandsen – directeur en choreograaf Het Nationale Ballet

Angela Linssen – artistiek leider Hogeschool voor de Kunsten Amsterdam,
opleiding Moderne Theaterdans

Marc van Loon – docent Fontys Hogeschool voor de Kunsten-Dansacademie

Colofon

Redactie: Jowi Schmitz, Ryclef Rienstra , Frank Klijberg

Beeldresearch: Natasha Kyriakopoulos

Correctie: Peter Moree

Vormgeving: Peter Kingma, Gerard Unger (basisontwerp)

De teksten in dit jaarverslag zijn gezet in Alverata,
een in 2013 door Gerard Unger ontworpen lettertype.

Vorbereiding voor druk: Zetterij Chang Chi Lan-Ying

Druk: Offsetdrukkerij Jan de Jong

Afwerking: Binderij Patist

© Copyright *VandenEnde Foundation*, Amsterdam 2018

Bij gehele of gedeeltelijke overname uit dit jaarverslag dient u
vooraf toestemming te vragen aan de *VandenEnde Foundation*.

VandenEnde Foundation

Postbus 75461

1070 AL Amsterdam

Telefoon 020-57 45 075

E-mail: info@vdef.nl

Website: www.vdef.nl

Twitter: <https://twitter.com/vandenendefonds>

Facebook: <https://www.facebook.com/VdEndeFoundation>

FOAM,
Untitled
from Matter
Burn Out,
2016

Informatie over het DeLaMar Theater: www.delamartheater.nl

Informatie over de Theateralliantie: www.theateralliantie.nl

Informatie over het Blockbusterfonds: www.blockbusterfonds.nl

Informatie over Méér Muziek in de Klas: www.meermuziekindeklas.nl

Doelstelling en strategie

Doelstelling

Stichting *VandenEnde Foundation* is een algemeen nut beogende, culturele instelling (ANBI) die zich ten doel stelt om individuele talenten kansen te geven zich verder te bekwamen in hun vakgebied. Culturele instellingen worden gestimuleerd om nieuwe initiatieven te nemen en hun ondernemende kwaliteiten verder te ontwikkelen.

De *VandenEnde Foundation* is ook initiatiefnemer en eigenaar van het DeLaMar Theater in Amsterdam.

Strategie

Door middel van financiële bijdragen en studiebeurzen ondersteunt de *VandenEnde Foundation* culturele instellingen en individuele talenten op het gebied van de podiumkunsten en audiovisuele media. Ook verleent de *Foundation* financiële ondersteuning aan bijzondere projecten. Het accent ligt daarbij op kwaliteit en originaliteit, met speciale aandacht voor ondernemerschap en publieksbereik. Om een langdurig effect te bewerkstelligen verstrekt de *VandenEnde Foundation* ook meerjarige bijdragen aan zowel individuele talenten als aan instellingen.

De *VandenEnde Foundation* staat garant voor een verantwoorde exploitatie van het DeLaMar Theater.

www.vandenendefoundation.nl/over-vandenende-foundation

VandenEnde
FOUNDATION

ondernemend cultuurmecenaat